

DEN SEKSUELLE LAVALDER

Nødvendigheten av den seksuelle lavalder

Kandidatnummer: 311

Veileder: Arve Røli

Leveringsfrist: 2006-04-25

Til sammen 17698 ord

21.04.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>METODE</u>	<u>3</u>
<u>3</u>	<u>PRESENTASJON AV REGLENE – STRAFFELOVEN §§195, 196, 200, 201</u>	<u>4</u>
<u>3.1</u>	<u>Ordlyd</u>	<u>4</u>
3.1.1	Straffeloven §§195 og 196	4
3.1.2	Straffeloven §200	10
3.1.3	Straffeloven §201	13
<u>3.2</u>	<u>Formål</u>	<u>15</u>
3.2.1	Straffelovens allmenne formål	15
3.2.2	Formålene bak den seksuelle lavalder	16
<u>3.3</u>	<u>Skyldkrav og villfarelse</u>	<u>19</u>
3.3.1	§§196 tredje ledd og 200 fjerde ledd	20
3.3.2	§195 tredje ledd	21
<u>4</u>	<u>FOLKERETTSLIGE FORPLIKTELSE</u>	<u>24</u>
<u>4.1</u>	<u>FNs konvensjon om barnets rettigheter</u>	<u>24</u>
<u>4.2</u>	<u>Den europeiske menneskerettskonvensjon</u>	<u>24</u>
4.2.1	Legalitetsprinsippet	25
<u>5</u>	<u>FREMMEDE RETT</u>	<u>26</u>
<u>6</u>	<u>FAKTISKE OMSTENDIGHETER RUNDT OVERGREP</u>	<u>27</u>
<u>6.1</u>	<u>Konkurrens</u>	<u>28</u>

6.2	<u>Omfang av seksuelle overgrep</u>	30
6.3	<u>Hvem er overgriper og hvem er fornærmet?</u>	32
6.3.1	Overgriperen	32
6.3.2	Fornærmede	36
6.3.3	Forholdet mellom fornærmede og overgriper	38
6.4	<u>Straffereaksjoner og straffennivå</u>	39
7	<u>UNGDOMMERS OPPFATNINGER OG SEKSUELLE ERFARINGER</u>	41
7.1	<u>Hva mener ungdom om den seksuelle lavalder?</u>	41
7.2	<u>Seksuell debut</u>	42
8	<u>NØDVENDIGHETEN AV DEN SEKSUELLE LAVALDER; EN VURDERING AV REGLENE</u>	43
8.1	<u>Reglens konsekvenser for de berørte parter</u>	43
8.1.1	Overgriperens perspektiv	43
8.1.2	Fornærmedes perspektiv	45
8.1.3	Samfunnets perspektiv	47
8.2	<u>Den seksuelle lavalders forhold til andre lovbestemmelser</u>	48
8.2.1	Forholdet til andre straffebud som omhandler seksualforbrytelser	48
8.2.2	Forhold til andre bestemmelser	53
8.3	<u>Bør reglene endres?</u>	54
8.3.1	Bør frivillig seksuell aktivitet avkriminaliseres?	54
8.3.2	Konklusjon	64
9	<u>LITTERATURLISTE</u>	65
10	<u>LOVREGISTER</u>	67
10.1	<u>Norske lover</u>	67

10.2	<u>Utenlandske lover</u>	68
<u>11</u>	<u>LISTE OVER KONVENSJONER</u>	<u>69</u>
<u>12</u>	<u>LISTE OVER FORARBEIDER</u>	<u>70</u>
12.1	<u>Innstillinger til Odelstinget</u>	70
12.2	<u>Norges offentlige utredninger</u>	70
12.3	<u>Proposisjoner til Odelstinget</u>	70
<u>13</u>	<u>DOMSREGISTER</u>	<u>71</u>
<u>14</u>	<u>LISTE OVER TABELLER</u>	<u>A</u>

1 Innledning

Hva som regnes for rett og galt i et samfunn er kulturelt betinget. Bakgrunnen for reglene er de rådende etiske verdier i samfunnet til enhver tid. Regelverket er dynamisk og endrer seg i tråd med forandringer i samfunnets sentrale moralske holdninger, dog med en viss tidsforsinkelse. Samfunnets holdninger til seksualitet har de siste årene gjennomgått store endringer. Streng seksualnormer var dominerende helt inn i det 20. århundret, men normalseksualitetens grenser har den senere tid blitt utvidet. Raske endringer i borgernes holdninger krever at regelverket stadig oppdateres, da det nettopp er samfunnets etiske verdier som er utgangspunkt for reglenes eksistens. Reglene som omhandler den seksuelle lavalder er resultat av en avveining av hensyn som kan være innbyrdes motstridende. Barn og unges behov for beskyttelse og hensynet til handlingsfrihet trekker i hver sin retning. Det er vanskelig fullt ut å tilfredsstille disse behovene samtidig, da de i stor grad går på bekostning av hverandre. For å holde et oppdatert lovverk er det viktig å få innsikt i ungdoms seksualvaner, samt kunnskap om omfanget av seksuelle overgrep. Det er dessuten viktig at hensynet til tiltaltes rettsikkerhet blir ivaretatt.

Med oppgaven har jeg både et juridisk og et rettspolitisk formål. Jeg vil gjøre rede for reglene som danner den seksuelle lavalder og formålene bak dem. Jeg vil også vurdere hvordan reglene forholder seg til problemets faktiske side i samfunnet. I denne forbindelse foretas en redegjørelse av opplysninger som foreligger på området for å gi et bilde av problemets utbredelse. Jeg vil også si noe om hva som er vanlig seksuell praksis og hva som er rådende holdninger om seksualitet blant ungdom. Jeg vil til slutt foreta en de lege ferenda drøftelse av reglenes nødvendighet samt hvor godt de ivaretar de berørtes behov. I denne sammenheng følger en vurdering av i hvilken utstrekning reglene gjenspeiler en rimelig vektlegging av de relevante hensynene. Vurderingen avsluttes med en betenkning rundt hvorvidt reglene burde endres.

Under redegjørelsen vil jeg som utgangspunkt forholde meg til de norske reglene. Jeg vil også nevne folkerettslige regler norsk rett må forholde seg til og til sammenligning omtale fremmed rett. Jeg vil konsentrere meg om de reglene som isolert sett omhandler den seksuelle lavalder. Beslektede regler og annet vil bare bli omtalt i den utstrekning de har relevans for den seksuelle lavalder som sådan, eller i den utstrekning de får betydning ved anvendelse av denne i praksis.

2 Metode

Første del av oppgaven, herunder kapittel 3, 4 og 5, består i en redegjørelse for de reglene som utgjør den seksuelle lavalder i Norge, samt hvilke folkerettslige regler som spiller inn. Hva som fremgår av fremmed rett vil også kort nevnes. I denne delen benyttes juridisk metode. Jeg tar utgangspunkt i lovens ordlyd og forklarer hva som fremgår av de aktuelle reglene ved hjelp av forarbeider og rettspraksis. Jeg benytter også underveis juridisk teori der denne gir utfyllende informasjon.

I kapittel 6 og 7 bruker jeg samfunnsvitenskaplig empirisk data til å danne et bilde av ungdommers forhold til den seksuelle lavalder, og hvordan det står til i samfunnet hva angår brudd på reglene. Materialet jeg bruker består blant annet av statistiske undersøkelser; herunder kriminalstatistikk, spørreundersøkelser blant ungdom og offerundersøkelser om seksuelle overgrep mot barn. Metoden bak kriminalstatistikken er i hovedsak kartlegging av anmeldte og straffesanksjonerte tilfeller. Offerundersøkelsene er utført ved hjelp av spørreundersøkelser som siden har blitt tolket og publisert. Det er det ferdige publiserte materialet jeg tar i bruk i oppgaven. Jeg vil i denne forbindelse også gjøre rede for de feilkilder som undersøkelsene kan være beheftet med. Jeg bruker også enkelte andre kilder som har opplysninger om de faktiske omstendigheter. Jeg sammenligner underveis funnene fra de ulike kildene og kommenterer likheter og forskjeller.

Kapittel 8 består i en de lege ferenda drøftelse der de gjeldende regler kritiseres og vurderes. De ulike hensynene veies opp i mot hverandre i et rettspolitisk perspektiv. Ved hjelp av lovforslag og egne og andres subjektive vurderinger vil jeg foreta en betenkning rundt hvorvidt reglene bør endres.

3 Presentasjon av reglene – straffeloven §§195, 196, 200, 201

3.1 Ordlyd

De aktuelle bestemmelsene som i dag direkte angår den seksuelle lavalder er først og fremst straffeloven §§195 og 196. I tillegg kommer strl. §§200 og 201 som har særbestemmelser for forhold som angår barn under 16 år. Jeg vil avgrense denne presentasjonen mot beslektede regler som ikke direkte angår den seksuelle lavalder. Andre straffebud som ofte opptrer sammen med de aktuelle reglene i praksis, vil jeg komme tilbake til senere under 6.1. Da §§195 og 196 har samme oppbygning og mange likhetstrekk, vil jeg behandle disse under ett.

3.1.1 Straffeloven §§195 og 196

Den nedre aldersgrense for lovlig seksuell omgang fremgår av strl. §196 første ledd. Dette er hovedregelen som avgrenser straffri seksuell omgang mot straffbar seksuell omgang med barn under 16 år. Paragraf 195 oppstiller straffskjerpelse der det har funnet sted seksuell omgang med noen under 14 år. Dette innebærer at §195 favner slike tilfeller der noen har hatt seksuell omgang med noen i aldersgruppen 0-14 år og at §196 står igjen med å favne tilsvarende for aldersgruppen 14-16 år. Det er alderen som er avgjørende for straffbarheten etter disse reglene. Her er det mindreårigheten i seg selv som er gjenstand for beskyttelse. Hvis disse reglene alene skal subsummeres på et forhold, forutsetter dette at fornærmede frivillig har deltatt i den seksuelle omgangen. Dersom den seksuelle omgangen ikke har skjedd frivillig vil reglene anvendes i konkurrans med andre regler.

Seksuell omgang

Disse to reglene omhandler tilfeller der *seksuell omgang* har funnet sted. Dette begrepet må skilles fra *seksuell handling* og *seksuell atferd* som reguleres i strl. §§200 og 201. Begrepet seksuell omgang erstattet det tidligere brukte begrepet *utuktig omgang*. Begrepene dekker de samme handlingene. Etter lovens forarbeider¹ gjelder dette *samleie* og *samleielignende forhold*. Høyesterett² har definert samleie til når det mannlige kjønnsorgan helt eller delvis føres inn i den indre del av kvinnens kjønnsorgan - vagina. Høyesterett viser til festnet teori og rettspraksis om hva som omfattes av begrepet. Det er ikke tilstrekkelig at penis er ført inn i den ytre delen av kvinnens kjønnsorgan - vulva. Etter strl. §206 omfatter begrepet samleie i dag i rettslig forstand også analt samleie. Regelen likestiller også innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning med samleie. Videre likestilles også innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnslepper med samleie, der handlingen omfattes av §195.

Samleie kan regnes som en kvalifisert form for seksuell omgang³ da denne typen handling alene er gitt minimumsstraff etter flere av de reglene som omhandler seksuell omgang. Dette er tilfelle for §195 første ledd annet punktum, der det opprettes minimumsstraff på 2 år for samleie med barn under 14 år.

Hva som omfattes av begrepet samleielignende forhold er det i forarbeidene⁴ gitt en rekke eksempler på hentet fra rettspraksis; ”...samleiebevegelser med blottet kjønnsorgan mellom en annens lår eller mot vedkommendes mage, og det å føre en eller flere fingre inn i den annens skjede eller endetarmsåpning. Innføring av gjenstander i skjede eller endetarmsåpning er også utuktig omgang... Sugning og slikking av kjønnsorganer omfattes

---

¹ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.2.1.

² Rt-1988-1207.

³ Andenæs, s.108.

⁴ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.2.1.

også. Likeså det å onanere seg selv til sædavgang i den annens ansikt og munn. Videre vil det være utuktig omgang hvis den ene part masturberer den annen”. Det kreves at handlingen må være utført med en annen person. Det fremgår videre at handlingen må være av en viss intensitet. Her nevnes også; ”gnidende bevegelser”. Grensedragningen mellom samleie og annen seksuell omgang kan være vanskelig hvis fornærmede er et barn. Her kan strl. §206 komme til anvendelse der det er problemer med å bevise at et samleie har funnet sted. Som nevnt blir ”innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnslepper” likestilt med samleie der barnet er under 14 år.

Nedad må begrepet seksuell omgang avgrenses mot *seksuell handling*. Dette er også en type handling som må være utført med en annen person, men som er av svakere intensitet enn seksuell omgang. Grensen mellom disse to begrepene går mellom masturbasjon og beføling⁵. Masturbasjon omfattes som nevnt av seksuell omgang, mens beføling av en annens kjønnsorganer eller bryster er seksuell handling. Grensen kan være vanskelig å trekke i det enkelte tilfelle og det kan således oppstå bevismessige problemer også her. Begrepene seksuell handling og seksuell atferd blir nærmere behandlet senere under gjennomgangen av de aktuelle paragrafer.

Subjektive vilkår

Skyldkravet i forhold til handlingens utførelse er forsett. Dette fremgår av strl. §40, som bestemmer at forsett er hovedregelen og gjelder der ikke annet uttrykkelig er bestemt eller utvetydig forutsatt.

Skyldkravet etter bestemmelsene i annet ledd er også forsett i forhold til handlingen, men kravet endres i forhold til straffskjerpene følger av den straffbare handlingen. Dette fremgår av strl. §43. Regelen bestemmer at gjerningsmannen måtte ha innsett muligheten av en slik følge for at slike straffskjerpene momenter skal få betydning for

---

⁵ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.3.

straffeutmålingen. Det kreves dermed uaktsomhet i forhold til følgene av de straffbare handlingene. Hvis overtrederen har utvist slik uaktsomhet, kan straffskjerpelse komme til anvendelse på forholdet.

Begge regelsettenes tredje ledd bestemmer at villfarelse om alder ikke utelukker straffeskyld. Etter §196 er det i tillegg tilføyd: ”med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.” Her åpner lovgiver for straffritak for de tilfeller der overtrederen ikke har utvist noen form for skyld. Uaktsomhet i forhold til fornærmedes alder er her tilstrekkelig for å bli straffet. Aktsomhetsnormen er i følge lovforarbeidene meget streng⁶. Her uttales det at hvis gjerningsmannen på noen måte kan sies å ha handlet uaktsomt, må dette legges ham til last. Etter §195, som får anvendelse der fornærmede er under 14 år, er derimot alderen til fornærmede utformet som et objektivt straffbarhetsvilkår. Det var i utgangspunktet derfor uten betydning for straffbarheten om overtrederen her var i villfarelse om vedkommendes alder. Rekkevidden av denne regelen har nylig blitt presisert. Det skal nå innfortolkes en aktsomhetsvurdering tilsvarende den i §196. Dette vil jeg komme tilbake til under 3.3.

Etter begge paragrafers siste ledd kan straff bortfalle eller settes ned under minstestraff dersom partene som har hatt den seksuelle omgangen er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. Vilkårene er kumulative, noe som uttrykkes med ordet ”og”. Partene må med andre ord være jevnbyrdige i *både* alder *og* utvikling. Jevnbyrdighet i utvikling forholder seg til både fysisk og psykisk modenhet. Vurderingen av de to vilkårene må gjøres under ett da de i stor grad kan påvirke hverandre. Hvis partene er jevnbyrdige i utvikling er det mer forsvarlig å tillate større aldersforskjell enn om det foreligger stor ulikhet i partenes grad av modenhet⁷. Disse to vilkårene henger ofte nøye sammen, da det ene kan medføre det andre. Jo eldre man er, desto mer moden pleier man å være. Det blir også mindre forskjeller på graden av seksuell modenhet jo mer man nærmer seg den seksuelle lavalder. Av denne grunn tillater rettspraksis større aldersforskjell jo eldre fornærmede er.

---

⁶ NOU-1997-23, kap.4.5.2.

⁷ Rt-1994-1000.

I utgangspunktet regnes 4 års aldersforskjell som for mye⁸, men Høyesterett har godtatt et tilfelle der fornærmede ble regnet som godt utviklet for alderen⁹. Her var fornærmede kun fire måneder unna den seksuelle lavalderen.

Strafferammen

Strafferammen etter §196 første ledd for seksuell omgang med barn under 16 år, er 5 år. Strl. §195 første ledd oppstiller høyere strafferamme på 10 år for de tilfellene der den seksuelle omgangen har foregått med barn under 14 år. I tillegg fastsetter lovgiver i §195 annet punktum en minstestraff på 2 år der den seksuelle omgangen er samleie. Årsaken til dette er at denne formen for overgrep regnes som den mest krenkende, og derfor også mer straffverdig. Det er ingen tilsvarende bestemmelse om minimumsstraff for samleie med barn i aldersgruppen 14-16 år. Årsaken til at det opereres med ulik strafferamme, er at det anses for mer straffverdig å ha seksuell omgang med en person som er under 14 år enn en person mellom 14 og 16 år. Når man nærmer seg den seksuelle lavalder er behovet for beskyttelse mindre, da flere av disse individene er seksuelt modne og er klare til å gjøre seksuelle erfaringer. Straffverdigheten kan i slike forhold være svært lav eller ikke eksisterende. Lovgiver har her overlatt til retten å sette passende straff på forholdet, og muligheten for bortfall av straff er således åpen.

Begge regelsettene har påfølgende annet ledd der strafferammen høynes vesentlig hvis andre faktorer er tilstede i tillegg til at første ledd er oppfylt. I så fall høynes strafferammen etter §195 til 21 år. Tilsvarende økes strafferammen etter §196 til 15 år. Disse faktorene gir tilfellet en grovere karakter og gjør det derfor mer straffverdig. Dette kan være forhold som er fysisk og/eller psykisk mer belastende for fornærmede og som øker skadevirkningene av overgrepet¹⁰. Det kan også handle om tilfeller der gjerningsmannen har blitt straffet for lignende forhold tidligere. Det dreier seg om tilfeller der overgrepet er: utført av flere i

---

⁸ Rt-1994-1032.

⁹ Rt-1990-1217.

¹⁰ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.5.

fellesskap, utført på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, fornærmede er under 10 år og det er foretatt gjentatte overgrep, overgriperen tidligere har vært straffet etter §§195 eller 192 (voldtekt), eller fornærmede dør som følge av handlingen eller får betydelig skade på legeme eller helse. Paragraf 195 er alene om innholdet etter alternativ c, fordi det begrenses til å omhandle overgrep mot barn under 10 år.

Som ”særlig smertefullt” nevner forarbeidene¹¹ overgrep som innebærer særlig smertefull inntrenging i skjede eller endetarmsåpning. Som ”særlig krenkende” nevnes oralsexovergrep og overgrep som innebærer sædutløsning på barnets kropp eller inntrenging av gjenstander i endetarm eller skjede.

Begrepet ”betydelig skade på legeme eller helse” er uttømmende definert i strl. §9. Alternativene som er aktuelle i denne sammenheng er først og fremst ”langvarig Sygdom” og ”alvorlig psykisk skade”.

Uttrykket langvarig sykdom er litt unyansert. I følge strl. §229 er i hvert fall arbeidsudyktighet under 2 uker for lite til å regnes som betydelig skade. Rettspraksis¹² har i tillegg konkludert med at syv uker heller ikke er tilstrekkelig. Fire måneder er derimot nok¹³.

Begrepet ”alvorlig psykisk skade” erstattet det tidligere ”sindsyg” ved lovendring. Med dette ble begrepet utvidet i tråd med lovforslaget¹⁴ fra kun å ramme psykoser, til også å ramme alvorlige og langvarige depresjoner, nevroser av ulike slag som angst, spiseforstyrrelser og tvangsnevroser. Begrepet er derimot ikke ment å ramme mindre alvorlige psykiske tilstander som for eksempel konsentrasjonsproblemer, irritabilitet og lettere angst og depresjoner.

---

¹¹ NOU-1991-13, s.35.

¹² Rt-1900-633.

¹³ Rt-1928-631.

¹⁴ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.7.1.

Det er også tilføyd i reglenes siste alternativ under annet ledd at seksuelt overførbar sykdom alltid regnes som betydelig skade. Her blir det henvist til smittevernloven §1-3 nr. 3 jf. nr. 1, som definerer slik sykdom til å gjelde smittebærende sykdom som kan overføres blant mennesker forårsaket av mikroorganismer eller parasitter, og som er av en slik karakter at den har høy dødelighet eller kan gi alvorlige varige skader, og som i tillegg av andre årsaker utgjør en belastning for den smittede eller for samfunnet.

3.1.2 Straffeloven §200

Strl. §200 omhandler tilfeller der det er foretatt *seksuell handling*. Som utgangspunkt er slik handling straffbar der den er foretatt overfor en person som ikke har samtykket til det. Dette fremgår av første ledd. Det er regelens annet ledd som i denne forbindelse er av interesse, da den regulerer forhold der slik handling har forekommet overfor person under 16 år. Jeg vil i det følgende definere både seksuell handling og seksuell atferd da begge begrepene har betydning for §200.

Seksuell handling og seksuell atferd

Denne regelen omhandler som sagt *seksuell handling*. Som tidligere nevnt er dette en mildere grad av seksuelt overgrep enn *seksuell omgang* som reguleres av strl. §§195, 196. Begrepet begrenses oppad mot masturbasjon som er en del av begrepet seksuell omgang, men omfatter beføling¹⁵. Forskjellen på masturbasjon og beføling er at masturbasjon er bevegelse av større intensitet¹⁶. Seksuell handling er derfor en type manuell berøring av en lettere karakter og av mindre intensitet enn masturbasjon. Uttrykket har også blitt beskrevet slik at gjerningsmannen må være i kontakt med fornærmedes legeme ved berøring eller

---

¹⁵ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.3.1.

¹⁶ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.3.2.1.

beføling av kjønnsorganer eller bryster¹⁷. Her må altså handlingen være foretatt *med* en annen person for å passe inn i gjerningsbeskrivelsen. Nedad må begrepet avgrenses mot *seksuell atferd*.

Seksuell atferd reguleres i strl. §201; altså *seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd*. Regelen erstatter den tidligere §212, som brukte uttrykket *utuktig atferd*.

Definisjonen av dette uttrykket kan i det vesentlige overføres på det nye. Det uttales i forarbeidene¹⁸ at det ikke er tilsiktet at det nye uttrykket skal medføre større endringer i forhold til det gamle. Det står videre at det nye uttrykket i likhet med det gamle gir uttrykk for en rettslig standard som ”åpner for at innholdet i gjerningsbeskrivelsen – og derved området for det straffbare – kan endres over tid og tilpasses endrede moraloppfatninger i samfunnet”. Det nye uttrykket anses å oppsluke det gamle, samt å favne noe videre.

Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd betegner en type handlinger som skjer *i overvær* eller *overfor* en annen person¹⁹. Ordet *i overvær* er i dag erstattet av ordet *i nærvær*. Dette innebærer kun en språklig endring, ingen realitetsendring²⁰. Dette er et skjønnspreget uttrykk som betegner en rekke handlinger som krenker ærbarhet²¹. Dette inkluderer blant annet blotting, kanskje i forbindelse med onanering²², anstøtelige geberder og rått snakk²³. I et tilfelle fra rettspraksis ble det også regnet som utuktig atferd der gjerningsmannen kysset fornærmede på munnen samtidig som han tok strupetak på henne²⁴.

---

¹⁷ Syse, kap.3.2.

¹⁸ NOU-1997-23, kap.4.1.5.

¹⁹ Andenæs, s.108.

²⁰ NOU-1997-23, 4.1.5, fjerde avsnitt.

²¹ Andenæs, s.122.

²² Rt-1989-1069.

²³ Rt-1991-347 og Rt-1952-668.

²⁴ Rt-1994-395.

Subjektive vilkår

Skyldkravet er også etter denne bestemmelsen forsett, jf. §40, men også her endres skyldkravet i forhold til fornærmedes alder. Etter regelens fjerde ledd gjelder §196 tredje og fjerde ledd tilsvarende. Dette innebærer at uaktsomhet i forhold til alder er tilstrekkelig for å bli straffedømt og at straffen kan falle bort dersom partene var omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. Her vil jeg vise til gjennomgangen av disse reglene overfor under 3.1.1.

§200 annet ledd, første punktum

Det er paragrafens annet ledd som angår den seksuelle lavalder. Denne omhandler tilfeller der det er foretatt seksuell handling med barn under 16 år. Det er også her alderen til fornærmede som er avgjørende for straffbarheten. I første ledd avhenger derimot straffbarheten av at handlingen er foretatt uten samtykke fra fornærmede. Det at fornærmede har samtykket til handlingen er uten betydning for straffbarheten etter annet ledd. Det er her i mindreårigheten i seg selv som lovgiver har søkt å verne om.

§200 annet ledd, annet punktum

Regelen får også etter annet ledd, annet punktum anvendelse, der noen forleder barn under 16 år til å utvise seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd som nevnt i §201. Dette innebærer slik atferd utført i ord eller handling på offentlig sted, i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket til det eller i nærvær av eller overfor andre barn under 16 år. Det å forlede noen til å utføre slik handling betyr å få denne til selv å utføre de aktuelle handlingene.

Strafferammen

Strafferammen for overtredelse av §200 annet ledd er tre år. I paragrafens tredje ledd høynes strafferammen til seks år der det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter. Hva man skal vektlegge i denne vurderingen følger videre av tredje ledd. Her er det av

betydning ”hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, stilling, avhengighetsforhold eller nært tillitsforhold og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte”. Slike forhold som de nevnte er slike som i følge forarbeidene²⁵ gjør både de psykiske og fysiske skadevirkningene større hos fornærmede og derfor regnes som mer straffverdige. Faren for psykiske skadevirkninger øker jo større tilknytning fornærmede har til overgriperen. Her nevnes nært slektskap, sterkt tillitsforhold og sterkt avhengighetsforhold. Det at handlingen er begått særlig smertefullt eller krenkende er faktorer som øker skadeomfanget ved å styrke den negative opplevelsen av situasjonen.

3.1.3 Straffeloven §201

Denne regelen omhandler *seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd*. Jeg vil her henvise til redegjørelsen under 3.1.2 for definisjon av dette begrepet.

Slik atferd må ha kommet til uttrykk i ord eller handling. I tillegg må ett av tre alternative vilkår være oppfylt for at den seksuelt uanstendige eller krenkende atferden skal være straffbar. Disse vilkårene er oppregnet i alternativ a), b), og c). Alternativ a) dreier seg om slik atferd som har skjedd på offentlig sted. Alternativ b) omhandler tilfeller der atferden har skjedd i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket til det. Alternativ c) omhandler tilfeller der slik atferd har skjedd i nærvær eller overfor barn under 16 år.

§201 c

Det er regelens alternativ c) som i forbindelse med den seksuelle lavalder er av interesse, da den rammer slike handlinger i nærvær av eller overfor barn under 16 år. Det er også her i likhet med de andre reglene mindreaårigheten i seg selv som vernes. Det er uten betydning for straffbarheten om den mindreaårig overvar hendelsen frivillig eller ikke.

---

²⁵ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.5.

Subjektive vilkår

Skyldkravet etter denne regelen er forsett. Strl. §40 oppsetter forsett som skyldkrav der ikke den uaktsomme handling er gjort straffbar. Denne regelen opererer kun med ett skyldkrav, i motsetning til de andre reglene. Her må det utvises skyld med hensyn til fornærmedes alder for at alternativ c) skal komme til anvendelse. Overtrederen må dermed ha forstått at fornærmede var under 16 år. Den mindreåriges beskyttelsesbehov er her ikke like sterkt, da seksuelt uanstendig eller krenkende atferd ikke er like belastende som seksuell handling eller omgang. Dersom overtrederens villfarelse angående fornærmedes alder er unnskyldelig, vil vedkommende bli straffet der fornærmede ikke har samtykket til handlingen etter alternativ b). Tilfeller der slik atferd frivillig blir overværet av den mindreårige og overtrederen unnskyldelig trodde vedkommende var over 16 år, er dermed ikke beskyttet. Denne situasjonen er ikke tilstrekkelig straffverdig til at lovgiver vil lempe på det prinsipielle krav om skyld fra overtrederens side.

Strafferammen

Strafferammen er fengsel inntil ett år. Straffverdigheten for disse handlingene er lavere enn etter de ovenfor behandlede regler. Graden av ydmykelse blir større når fornærmede fysisk tar del i handlingene. Skadevirkningene øker også i tråd med intensitet og delaktighet. Derfor regnes overgrepene mer alvorlige jo mer inkluderende og intense de er, noe som gjenspeiles i strafferammene for de forskjellige typene av overgrep. Denne regelen tar sikte på å ramme de mildere formene for seksuelle overtredelser.

3.2 Formål

3.2.1 Straffelovens allmenne formål

Straff er en byrde som staten pålegger lovovertrederen i den hensikt at det skal føles som et onde²⁶. Det kreves god begrunnelse for å rettferdiggjøre at borgerne blir pålagt straff. Straffens formål er i hovedsak prevensjon²⁷. Man straffer i den hensikt at det skal forebygge fremtidige uønskede handlinger. Straffens tilsiktede virkninger kan deles opp i individualprevensjon, allmennprevensjon og bidrag til den sosiale ro.

Den individualpreventive effekten er straffens egenskap av å være uskadeliggjørende, i den forstand at vedkommende blir berøvet friheten og hindres i å begå nye lovbrudd. Den er også avskrekkende når lovbrysteren opplever straffen som såpass negativ at vedkommende i fremtiden avstår fra straffbare handlinger. Den har også en forbedrende virkning hvis gjerningsmannen tar reaksjonen innover seg og forstår at handlingen var gal.

Den allmennpreventive virkningen omhandler straffens kollektive effekt på samfunnet. Her omfattes avskrekkelsen på samfunnet som helhet. Man taler om den generelle muligheten for å bli straffet i stedet for den enkelte lovovertrederes frykt for å bli straffet igjen. I tillegg har straffen en holdningsskapende og vanedannende effekt på samfunnet. Dette er tilfelle når de straffbelagte normene har blitt en del av de moralske normene.

Straffen er også tilsiktet å ha en mentalhygienisk virkning. Dette innebærer at borgerne i en viss utstrekning skal få tilfredsstilt et gjengjeldelsesbehov ved å se at uønskede handlinger straffes. Gjengjeldelse er ikke lenger et formål i seg selv, men har en preventiv side som er

---

²⁶ Rt-1977-1207.

²⁷ Ot.prp.nr.90(2003-2004), kap.6.

gunstig for samfunnet. Når borgerne ser at det reageres mot uønskede handlinger blir deres hevnbehov i større eller mindre grad innfridd, slik at man i stor utstrekning hindrer privat rettshåndhevelse. Det bidrar til å tilfredsstille borgernes behov for rettferdighet, og dermed opprettholdes ro og orden i samfunnet.

3.2.2 Formålene bak den seksuelle lavalder

Det er flere hensyn bak reglene som omhandler den seksuelle lavalder. Fellesnevneren for disse er de mindreåriges ulike beskyttelsesbehov. Disse behovene forandrer seg i styrke og type avhengig av barnets alder.

Barn og ungdom trenger beskyttelse mot seksuelle tilnærmelser fra voksne. Dette er det overordnede formål bak reglene²⁸. Barn kan både før og etter kjønnsmodning være gjenstand for uønsket seksuell oppmerksomhet. For mange voksne er det spesielt attraktivt med unge som befinner seg i begynnelsen av tenårene. Dette kan være fordi de anses attraktive grunnet deres ungdommelighet i seg selv, eller fordi de er lettere håndterbare seksualpartnere da de er uerfarne²⁹. Flere tenåringer modnes tidligere fysisk enn psykisk, og kan tilsynelatende være modne nok. Det er viktig at voksne her har restriksjoner å forholde seg til, slik at de vanskeligere faller for fristelsen å gjøre seksuelle tilnærmelser. For folk flest er det ikke vanlig å se på små barn som seksuelle objekter. Likevel har en ikke uvesentlig andel av befolkningen blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn³⁰. Dette viser også at det finnes en ikke uvesentlig andel borgere som opplever seksuell draging mot små barn. Beskyttelseshensynet til disse små barna melder seg enda sterkere fordi deres evne til å motsette seg den voksnes tilnærmelser er mindre både fysisk og psykisk. De er også dårligere rustet til å forstå hva som skjer og derfor har de ofte ingen formening

---

²⁸ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.1, annet avsnitt.

²⁹ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.2, femte avsnitt.

³⁰ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.6.

om situasjonen. Straffverdigheten øker jo yngre fornærmede er³¹ da utnyttelsesgraden med dette blir større. Dette gjenspeiles i strafferammene som skjerpes der fornærmede er under 14 år.

Barn trenger også beskyttelse i kraft av deres umodenhet og uerfarenhet³². Barn og unge trenger beskyttelse fra å komme i en situasjon der de blir nødt til å ta en avgjørelse om å gjøre seksuelle erfaringer eller ikke. Årsaken til dette er at de ofte ikke er i stand til å selv å kunne avgjøre om de er modne nok. Det er også lett for et barn å la seg forføre til å gjøre seksuelle erfaringer da dette er nytt, spennende og ukjent. I tillegg har man ofte som barn tillit til voksne, noe som gjør det lettere å la seg forføre av noen som er eldre og mer erfaren. Det er viktig for unges generelle utvikling at de gjør slike erfaringer når det faller seg naturlig, og ikke fordi de føler seg presset til det. For tidlige seksuelle erfaringer kan forstyrre en sunn utvikling og kan gi barn et unaturlig og uheldig forhold til sin egen seksualitet³³. Lovgiver har derfor gjort det til de voksnes ansvar å sørge for å opprettholde dette vernet, da de mindreårige generelt ikke selv er i stand til å foreta denne vurderingen.

Den seksuelle lavalder har også som formål at den mindreårige i en voldtektssituasjon skal få slippe å ha bevisbyrden for at den seksuelle aktiviteten ikke var frivillig³⁴. Straffbarheten avhenger derfor av alderen til den mindreårige alene. Dette har individualpreventiv effekt på eventuelle overgripere da de ikke kan slippe unna med å påstå at den seksuelle omgangen var frivillig fra den mindreåriges side. Den mindreårige slipper å bli utsatt for at overgriperens straffbarhet avhenger av tøffe avhørsrunder der vedkommende må bevise sin motvilje.

Årsaken bak reglene er som sagt et ønske om å forhindre den seksuelle aktiviteten i seg selv, men her råder også et ønske om å forhindre skadene som slike overgrep ofte fører

---

³¹ NOU-1997-23, kap.3.6.3.2, første avsnitt.

³² Innst.O.nr.92(1999-2000), kap.6.2.2, første avsnitt.

³³ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.4.

³⁴ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.2, femte avsnitt.

med seg. De somatiske skadene medfører som regel ikke store problemer på sikt³⁵. Dette skjer kun i unntakstilfeller med små barn der inntrenging i skjede eller endetarm har gitt varige skader. Seksuelle overgrep fører også med seg en risiko for at fornærmede blir smittet med diverse kjønnssykdommer. Seksuelle overgrep ledsages i blant av vold. Slik vold kan i seg selv lett medføre skade. Psykosomatiske skader er mer utbredt blant ofrene³⁶. Søvnforstyrrelser er svært vanlig og kan vare i flere tiår etter at overgrepene har opphørt. Ulikeartede spiseforstyrrelser er utbredt blant de som har blitt utsatt for orale overgrep. Vanlige plager som kan vedvare langt inn i voksen alder er stiv nakke, ryggsmarter, underlivsplager og hodepine. Det er på det psykiske plan de mest alvorlige skadene gjør seg gjeldende³⁷. Slike alvorlige skader kan være depresjon, angst, skyldfølelse, selvforakt, psykose og sorg. Overgrep kan ødelegge livskvaliteten og medføre at man blir ute av stand til å klare skole, utdanning, arbeidsliv og andre vanlige og viktige sosiale relasjoner som forhold til egne barn, ekteskap og vennskap. Man havner lettere ut i prostitusjon og rusmiddelmisbruk. For de fleste som lider av slike plager er hjelpeapparatet utilstrekkelig.

Forarbeidene³⁸ påpeker også at opprettholdelse av den seksuelle lavalderen på 16 år motvirker et økt sexpress, som en senking av denne kunne innebære. Straffeloven fungerer som normsetter, og den seksuelle lavalder setter en slags standard for når samfunnet regner en person for seksuelt moden³⁹. En senking kunne oppfattes som en indikasjon på at man tidligere er klar for seksuell debut.

Lovgiver ønsker også å beskytte unge mot uønsket graviditet⁴⁰. Det at barn og unge i større grad blir befridd fra seksuelle tilnærmelser og sexpress, skal bidra til at flere venter med å

---

³⁵ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.2.

³⁶ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.3.

³⁷ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.4.

³⁸ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.2, femte avsnitt.

³⁹ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.3, sjette avsnitt.

⁴⁰ Ysen, s.16.

gjøre sine første seksuelle opplevelser til de er modne for det. Dette kan hindre fremskyndet debutalder, dermed også tidlig graviditet.

Da det ble fremsatt forslag om heving av strafferammene⁴¹ til slik de er i dag, var dette begrunnet i et ønske om å heve straffenivået. Dette skulle markere hvor kraftig samfunnet tar avstand fra seksuelle overgrep mot barn, samtidig som det skulle sende sterke signaler til domstolene om ønsket straffskjerpelse for slike overtredelser.

3.3 Skyldkrav og villfarelse

Hovedregelen om skyldkravet er at skylden må dekke alle elementene i bestemmelsens gjerningsbeskrivelse⁴². Dette kalles dekningsprinsippet og kommer til uttrykk i strl. §42 første ledd. Straffbarheten betinges i prinsippet av overtrederens subjektive skyld som utledes av hvordan overtrederen faktisk oppfattet situasjonen. Er skyldkravet forsett skal man som hovedregel se bort i fra omstendigheter som gjerningsmannen var uvitende om. Regelens annet ledd hjemler unntak for tilfeller der villfarelse om omstendigheten i seg selv oppfattes uaktsom. Her må i tillegg den uaktsomme handling være straffbar etter den aktuelle bestemmelse for at unntaket skal få anvendelse.

I noen tilfeller er det gjort unntak fra dekningsprinsippet slik at skyldkravet er endret i forhold til et av elementene i gjerningsbeskrivelsen. Strl. §§195, 196 og 200 innebærer slike unntak. Kravet om forsett begrenser seg her til selve utførelsen av den seksuelle omgang eller handling. Skyldkravet forandres når det kommer til overtrederens visshet om fornærmedes alder.

---

⁴¹ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.4.2. s.29-30.

⁴² Eskeland, s.294.

I forhold til domstolenes vurderinger vedrørende tiltaltes skyld må de forholde seg til et straffeprosessuelt grunnprinsipp⁴³. Prinsippet går ut på at all rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. Denne uskyldspresumsjonen gir uttrykk for den overordnede verdi om å unngå at uskyldige blir dømt. Dette prinsippet er forankret i norsk rett og menneskerettighetene. Dette kommer jeg tilbake til under behandlingen av §195 tredje ledd.

3.3.1 §§196 tredje ledd og 200 fjerde ledd

Etter §§196 og 200 lyder regelen: ”Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte”. Dette betyr at villfarelse om alder ved seksuell omgang eller handling med personer mellom 14 og 16 år kan være unnskyldelig dersom overtrederen ikke har utvist uaktsomhet. Aktsomhetsvurderingen er meget streng. Det må etter forarbeidene⁴⁴ foreligge ”meget tungtveiende grunner” for at gjerningsmannen skal kunne frifinnes etter regelen. Hovedregelen her er at villfarelse ikke utelukker straffeskyld, åpningen for frifinnelse er kun en unntaksbestemmelse.

Høyesterett har opprettholdt dette standpunkt. I en dom fra 2002⁴⁵ ble en 24 år gammel mann straffedømt etter §196 for å ha hatt samleie med ei jente på 15 år. Han hevdet at han ikke var klar over hennes unge alder, noe som ble bekreftet av fornærmede og medtiltalte. Høyesterett trakk ikke hans forklaring i tvil, men hevdet at hans villfarelse ikke tilfredsstilte kravet til aktsomhet etter §196 tredje ledd. Her viste Høyesterett til forarbeidene som sier at straffeskyld bare kan utelukkes der ingen uaktsomhet kan legges gjerningsmannen til last. Forarbeidene nevner også at unntaket om straffritak ikke kan anvendes i de tilfeller der gjerningsmannen har satt seg ut over mulig tvil om den annens alder, ved for eksempel å slå seg til ro med dennes uttalelse om sin alder. Fornærmede

---

⁴³ Eskeland, s.502.

⁴⁴ Ot.prp.nr.28, kap.6.2.2.1, annet avsnitt.

⁴⁵ Rt-2002-11297.

hadde gitt uttrykk for å være seksuelt erfaren, noe som i følge overtrederen indikerte høyere alder. Høyesterett viste til rettspraksis og fastslo at dette ikke var tilstrekkelig.

3.3.2 §195 tredje ledd

Bestemmelsen etter §195 lyder slik: "Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld". Etter ordlyden kan det virke som at det finnes en åpning for at villfarelse kan unnskyldes grunnet uttrykket "utelukker ikke". Likevel har regelen som utgangspunkt oppsatt et objektivt skyldkrav med hensyn til fornærmedes alder⁴⁶. Konsekvensen av dette er at lovovertrederen ikke har kunnet påberope seg å ha vært i villfarelse med hensyn til den andre parts alder dersom vedkommende var under 14 år.

En objektiv regel i forhold til deler av skyldkravet er oppsiktsvekkende, da den kan se ut til å stride i mot grunnleggende strafferettslige prinsipper og menneskerettigheter ved å tillate at en person blir ansett kriminell uavhengig av om han har utvist subjektiv skyld.

Spørsmålet om hvorvidt strl. §195 tredje ledd var i strid med uskyldspresumsjonen i EMK (Den europeiske menneskerettskonvensjon) art.6.2, kom opp i Høyesterett⁴⁷ sommeren 2005. EMK art.6 nr.2 bestemmer at enhver som blir siktet for en straffbar handling skal antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven. Regelen ble inntatt i norsk lov i 1999, og samtidig ble det bestemt etter menneskerettsloven §3 at konvensjonens bestemmelser skal gå foran annen lovgivning ved motstrid.

Høyesterett mente at det er såpass nær sammenheng mellom presumsjonen i art.6.2 og objektive straffbarhetsvilkår at de samme kriteriene må anvendes for begge vurderingstyper. Ved presumsjoner og omvendt bevisbyrde må siktede bevise sin uskyld.

---

⁴⁶ Ot.prp.nr.28, kap.6.2.2.1, første avsnitt.

⁴⁷ Rt-2005-833.

Der et element i straffebestemmelsen er gjort objektivt, blir påtalemyndigheten fritatt for å bevise om skyld foreligger i forhold til dette elementet. Forskjellen mellom disse situasjonene er svært liten i praksis. Man kan derfor ofte anse en slik objektiv regel som en presumsjon for skyld hvor siktede ikke har mulighet til å føre motbevis.

Høyesterett refererer til praksis etter EMD (Den europeiske menneskerettsdomstol) og konkluderer med at begrepet ”etter loven” ikke begrenser seg til de kriteriene som oppstilles etter nasjonal lovgivning. Når det i strafferetten handler om fundamentale rettsikkerhetsgarantier er det lite rom for nasjonalt skjønn. Når det anvendes objektive straffbarhetsvilkår må dette vurderes opp i mot hva som står på spill. Siktetes rett til å forsvare seg er et av elementene denne vurderingen må angå. Høyesterett anså ikke siktetes rettigheter tilstrekkelig ivaretatt ved anvendelsen av §195 tredje ledd, og konkluderte med at regelen etter sin ordlyd ikke harmonerte med uskyldspresumsjonen i EMK art.6.2. For at det ikke skulle foreligge motstrid kom Høyesterett frem til at man måtte innfortolke en aktsomhetsregel tilsvarende den som finnes i strl. §196 tredje ledd.

En mann på 25 år ble i lagmannsretten⁴⁸ dømt etter §196 i stedet for etter tiltalen for overtredelse av §195, hvor han hadde hatt samleie med ei jente yngre enn 14 år. Hans villfarelse om at fornærmede var under 14 år var ikke å bebreide, men tiltalte ble ikke ansett aktsom i sin villfarelse om at fornærmede var over 16 år. Lagmannsretten la til grunn at tiltalte burde ha forstått at fornærmede ikke var mer enn 15-16 år til tross for at hun hadde hevdet å være over 16 år.

I en enstemmig dom avsagt i Nord-Østerdal tingrett 21.03.06 ble en 37 år gammel mann frikjent etter å ha hatt samleie med ei jente på 13 år og 7 måneder. Det forelå ikke tvil om at selve handlingen var foretatt forsettlig, men retten kom frem til at det i dette tilfellet ikke var utvist uaktsomhet med hensyn til tiltaltes villfarelse om fornærmedes alder. Tingretten mente at det strenge kravet til aktsomhet var oppfylt. De begrunnet dette med at

---

⁴⁸ LB-2004-88282

fornærmede fremstod som en tenåring som var klart eldre enn hennes virkelige alder, både kroppslig og på måten hun oppførte seg. Fornærmede hadde påstått overfor tiltalte at hennes alder på tidspunktet for den seksuelle omgangen var 17 år. Etter tingrettens mening var ikke dette et argument som kunne tillegges avgjørende vekt. Tiltalte fikk tilsendt et bilde av fornærmedes bryster som retten mente indikerte at hun var atskillig eldre enn 13 år og 7 måneder. I tillegg fremstod hun som seksuelt erfaren overfor tiltalte. Retten konkluderte med at tiltalte ikke kunne klandres for ikke å ha forstått at tiltalte var under 14 år, heller ikke at hun var under den seksuelle lavalder.

4 Folkerettslige forpliktelser

4.1 FNs konvensjon om barnets rettigheter

Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991, noe som innebar internasjonal forpliktelse til å best mulig ivareta barnets rettigheter på flere områder. Dette inkluderer også å yte beskyttelse mot seksuelle overgrep. Dette krever flere typer tiltak fra myndighetene, deriblant å sikre slik beskyttelse ved lov.

Konvensjonens art.19 bestemmer at partene skal treffe egnede lovgivningsmessige tiltak for å beskytte barn mot blant annet seksuelt misbruk.

4.2 Den europeiske menneskerettskonvensjon

Det finnes ingen folkerettslige regler som i dag direkte tar sikte på å sikre mennesker rett til seksualliv. EMK art.8.1 fremsetter en rett for enhver til respekt for sitt privatliv. Denne retten omfatter beskyttelse av en intimsfære, som også rommer seksuell aktivitet⁴⁹.

Regelens punkt 2. bestemmer at det ikke skal skje noe inngrep fra offentlig myndighet i utøvelsen av denne rett, unntatt når dette er i samsvar med loven og er ”nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlig trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden og kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter”. Art.8. setter med dette opp visse

---

⁴⁹ Rehof, s.186

grenser myndighetene må holde seg innenfor i forhold til å kunne begå inngrep i det private liv. Menneskerettighetene oppstiller dermed en rett til fritt å utøve et seksualliv, så sant det foregår innenfor rammen av det private liv og samtidig ikke innebærer brudd på nasjonal lovgivning.

4.2.1 Legalitetsprinsippet

En tilsvarende beskyttelse som EMK. art.8 gir, har for øvrig norske borgere også i kraft av legalitetsprinsippet⁵⁰ som går ut på at myndighetene ikke kan gjøre inngrep mot borgerne uten kompetanse. Den strafferettslige siden av prinsippet er lovfestet i Grunnloven §96, som bestemmer at ingen kan straffes uten dom eller dømmes uten lov. For strafferettens del kreves dermed hjemmel i lov som kompetansegrunnlag for å kunne gjøre inngrep i borgernes rettssfare. Konsekvensen av dette er at man har rett til å gjøre hva man vil innenfor grensene straffeloven setter. Man har dermed rett til seksuell utfoldelse i den grad det ikke medfører brudd på noen regel i straffeloven.

---

⁵⁰ Eckhoff, s.307.

5 Fremmed rett

De ulike lands lovgivning verden over som gjelder seksuell lavalder er svært varierende⁵¹. Noen land opererer ikke med noen seksuell lavalder overhodet, mens i andre land er seksuell aktivitet betinget av at man er gift. Flere land har høyere lavalder for seksuell aktivitet mellom personer av samme kjønn. Om slike omstendigheter er i samsvar med menneskerettighetene vil jeg ikke gå nærmere inn på, da det ikke har relevans for norsk rett.

Våre nabolands regler er et element som har vært tatt opp til diskusjon når den norske aldersgrensen har blitt vurdert på nytt⁵². Det er derfor av interesse å nevne noe om dette. Jeg vil begrense meg til å omtale land i Europa, da det er disse Norge deler flest kulturelle og politiske likheter med.

Den seksuelle lavalder varierer fra 12-17 år i Europa. Det mest forekommende er fra 14-16 år. Den høyeste lavalderen har Irland på 17 år. Belgia, Finland, Sveits, Luxembourg og Storbritannia deler alle med Norge en 16 års lavalder. Frankrike, Hellas, Sverige og Danmark har seksuell lavalder på 15 år, mens i Italia, Tyskland, Island, Ungarn og Romania er den på 14 år. Spania har seksuell lavalder på 12 år. Det er spesielt reglene i våre nærmeste naboland Sverige, Danmark, Island og Finland som har vært oppe til diskusjon i forbindelse med at den norske lavalderen ble foreslått senket til 15 år.

Man ser her at den norske lavalderen ligger i det øvre sjiktet. Det er ikke uvanlig med seksuell lavalder på 16 år, men det er noe høyere enn gjennomsnittet.

---

⁵¹ Interpol, <http://www.interpol.int>

⁵² Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.6.2.1.1.

6 Faktiske omstendigheter rundt overgrep

Under dette kapittel vil jeg ved hjelp av foreliggende materiale gi et bilde av de faktiske omstendigheter i samfunnet som vedgår brudd på reglene om den seksuelle lavalder. Herunder vil jeg vise hvordan reglene i praksis kan komme til anvendelse, straffnivået på de ulike typene av overtredelser, omfanget av seksuelle overgrep og hvem som oftest er involverte i slike saker. Tilnærmingemetoden jeg har tatt i bruk for å svare på problemstillingene er bruk av statistisk materiale og spørreundersøkelser. Jeg vil sammenligne materiale fra litt forskjellige tidsepoker slik at eventuelle feilkilder i mindre grad får dominere fremstillingen, og slik at eventuelle endringer over tid kan komme frem.

Det hersker en del tvil rundt riktigheten av resultater fra spørreundersøkelser som angår seksuelle overgrep mot barn. Slike undersøkelser har tidligere gitt ganske sprikende resultater⁵³. Denne formen for forskning regnes likevel som en av de mest pålitelige for å få innsikt i omfang av slike overgrep⁵⁴, hvilket har vært siktemålet for begge undersøkelsene jeg bruker som kilder i dette kapitlet. Begge spørreundersøkelsene er utarbeidet ved å sende et tilfeldig utvalg mennesker et spørreskjema⁵⁵. Svarprosenten på undersøkelsene var henholdsvis 48% på undersøkelsen publisert i 1986⁵⁶ og 37% på undersøkelsen publisert i 1994⁵⁷. Deltakelsestallene var likevel på 1833 personer i 1994 og 1017 personer i 1986. Det antas i undersøkelsen utført av Folkehelsa i 1994 at tallene på antall ofre heller er for høye enn for lave, og at tallene derfor kan regnes som øvre grenseverdier⁵⁸. En svakhet i

---

⁵³ Tambs, s.5 og Sætre, s.39.

⁵⁴ Tambs, s.5, tredje avsnitt.

⁵⁵ Tambs, s.6 og Sætre, s.12-13.

⁵⁶ Sætre, s.14.

⁵⁷ Tambs, s.6.

⁵⁸ Tambs, s.19.

forhold til temaet i denne oppgaven er at begge disse undersøkelsene regner barn for å være under 18 år. I flere av de publiserte skjemaene skiller variablene fornærmedes alder slik at man kan skille ut hva som angår fornærmede under 16 år. Der dette er mulig gjør jeg oppmerksom på dette, ellers gjelder tallene overgrep på ofre under 18 år. Til tross for dette kan undersøkelsene fortelle mye om tendensene forbundet med seksuelle overgrep.

Kriminalstatistikken gir nøyaktig informasjon om antall domfellelser og anmeldelser etter de aktuelle reglene. Jeg har valgt å konsentrere meg om de straffesanksjonerte tilfellene da jeg anser disse som de mest troverdige kildene i denne sammenheng.

Det er verdt å påpeke at det materialet jeg i det følgende bruker som oftest ikke skiller mellom ”rene” overtredelser av reglene om den seksuelle lavalder og tilfeller der det i tillegg er begått overtredelse mot andre regler. Dette er en naturlig følge av at slike overgrep ofte innebærer brudd på flere straffebud. Jeg vil også nevne at der jeg taler om *alvorlige* eller *milde* overgrep sikter jeg til intensiteten av det seksuelle forhold i en skala fra seksuell omgang til seksuell handling og seksuell atferd, der alvorlige overgrep omfatter genital berøring, samleieforsøk og samleie. Jeg taler derved ikke om hvorvidt det samtidig er begått brudd på andre regler som voldtekt, incest eller annet.

6.1 Konkurrens

Reglene om den seksuelle lavalder angår isolert sett de tilfeller der det seksuelle forhold har skjedd frivillig mellom en voksen og en mindreårig. Ofte er bildet mer sammensatt i praksis. Det kan være utført tvang ved vold eller trusler. Den voksne kan for eksempel være i slekt med eller befinne seg i et tillitsforhold til fornærmede. Da blir disse reglene anvendt i idealkonkurrens med andre regler. Idealkonkurrens foreligger der en og samme handling innebærer brudd på flere straffebud, og disse sammen skal anvendes ved bedømmelsen⁵⁹.

---

⁵⁹ Eskeland, s.215.

Straffebudene i strl. kapittel 19 knytter straffbarheten ved overgrepet til forskjellige sider. Straffebudene knytter straffbarheten til enten fornærmedes alder, måten den seksuelle handlingen eller omgangen er oppnådd eller forholdet mellom overgriperen og fornærmede. Det er her mange kombinasjonsmuligheter for brudd på flere straffebud samtidig. Aktuelle eksempler på idealkonkurrens med beslektede regler er voldtekt (§192), misbruk av stilling, tillitsforhold eller avhengighetsforhold (§§193,194), incest (§§197,198), omsorgsforhold (§199), prostitusjon (§§202, 203) og pornografi (§204). Det kan naturligvis også forekomme idealkonkurrens med andre regler. Fornærmede kan for eksempel ha tatt skade av overgrepet (§228) eller i forut for overgrepet blitt bortført (§223). Kombinasjonsmulighetene er mange, men det er de andre straffebudene i kapittel 19 som mest typisk opptrer sammen med de som omhandler den seksuelle lavalder⁶⁰.

Det forekommer også at overtrederen ved atskilte handlinger har begått flere lovbrudd. Det foreligger da realkonkurrens⁶¹. Eksempelvis har overgrepene skjedd overfor et barn ved flere anledninger av den samme gjerningsmannen. I slike situasjoner kan retten enten anse det hele som flere enkeltstående hendelser, eller ”ett fortsatt straffbart forhold”. Høyesterett har uttalt⁶² at dette ”beror på en helhetsvurdering, der sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og eventuelt felles forsett er momenter av betydning”. Dette får betydning for straffutmålingen, da gjentakelse er en straffskjerpende omstendighet⁶³. Det får også betydning for når forholdet foreldes. Foreldelsesfristen for det straffbare forholdet begynner å løpe når det den straffbare handlingen er avsluttet etter strl. §68 første ledd, første punktum. Etter annet punktum begynner foreldelsesfristen for overtredelse av strl. §§195 og 196 uansett tidligst å løpe den dagen fornærmede fyller 18 år.

---

⁶⁰ Ot.prp.nr.20, kap.4.1.1, første avsnitt.

⁶¹ Eskeland, s.214.

⁶² Rt-1994-203.

⁶³ Eskeland, s.217.

Ved konkurrans anvendes felles frihetsstraff, jf. strl. §62. Straffen skal være strengere enn det høyeste lavmål fastsatt for noen av forbrytelsene, men den må ikke overstige det dobbelte av den høyeste straff blant straffebudene.

6.2 Omfang av seksuelle overgrep

Kriminalstatistikken angir med nøyaktighet omfanget av anmeldelser og domfellelser. Den sier derimot lite om det reelle omfang av slike overgrep da de uanmeldte tilfellene ikke omfattes. Man må her regne med at det er store mørketall fordi ofrene ofte lar være å anmelde forholdet. Offerundersøkelsen utført i 1986⁶⁴ viste at kun et fåtall av ofrene hadde anmeldt forholdet. Kun 3% av de fornærmede mennene og 5% av de fornærmede kvinnene hadde anmeldt overgrepet. Resultatene etter offerundersøkelsene er derimot uavhengige av om forholdet er blitt oppdaget. Det er som nevnt noe usikkerhet forbundet med riktigheten av resultatene ved slike undersøkelser, men de er likevel den beste kilde til kunnskap på området.

Det foreligger få undersøkelser som gjør forsøk på å kartlegge antall overgripere i samfunnet⁶⁵. Årsaken til dette er at det i langt større grad knytter seg troverdighetsproblemer til resultatene av slike undersøkelser. Da slike overgrep fordømmes av samfunnet og er straffbare, kan overgripere ha problemer med å være ærlige i sine svar. På grunn av den store usikkerheten knyttet til resultater fra slike undersøkelser vil jeg i denne sammenheng forholde meg til det som fremgår av offerundersøkelsene.

I forarbeidene⁶⁶ er det ved hjelp av offerundersøkelsen utført av Sætre, Holter og Jebsen i 1986 kommet frem til at 19% av kvinnene og 9% av mennene som deltok hadde blitt utsatt

---

⁶⁴ Sætre, s.98.

⁶⁵ Mossige, s.19.

⁶⁶ Ot.prp.nr.20(1991-1992), kap.2.3.6.

for seksuelle overgrep som barn. Av disse hadde 29% av mennene og 19% av kvinnene vært utsatt for inntrenging i kroppen. 47% av mennene og 57% av kvinnene hadde blitt utsatt for annen seksuell omgang.

I Folkehelsas undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn i 1994⁶⁷ rapporterte 31% av kvinnene og 16% av mennene at de hadde blitt utsatt for minst én type hendelse som ble listet som overgrep før de fylte 18 år. Mindre enn halvparten av disse tilfellene handlet om alvorlige overgrep som omfattet berøring av kjønnsorganer; 13% av kvinnene og 7% av mennene hadde opplevd dette. Av disse igjen var det 9% av kvinnene og 5% av mennene som rapporterte at de hadde opplevd alvorlige overgrep før de fylte 16 år der aldersforskjellen mellom offeret og overgriperen var mer enn fire år.

Ved sammenligning av de to undersøkelsene ser man at den nyeste undersøkelsen rapporterer om et høyere antall seksuelle overgrep mot barn enn den eldste hvis alle typer overgrep medregnes. Begrepsbruken i de to undersøkelsene var i det vesentlige samsvarende⁶⁸. Hovedårsaken til at den nyeste undersøkelsen hadde høyere overgrepstall anses å være at overgrepsofre var overrepresentert blant de svarevillige. Begge undersøkelsene viser at rundt halvparten av ofrene har blitt utsatt for berøring av kjønnsorganer eller annen form for seksuell omgang som ikke omfattet inntrenging i kroppens hulrom. Det fremkom av begge undersøkelsene at under en tredjedel av ofrene hadde blitt utsatt for de mest alvorlige overgrepene, som omfattet inntrenging i kroppen.

Kriminalstatistikken viser et økende antall domfellelser for seksuelle overgrep mot barn⁶⁹. Fra 1997 til 2004 har antallet straffereaksjoner for slike overgrep steget ganske jevnt. I 2004 var det totale antallet straffereaksjoner nesten det dobbelte som i 1997. Tallene kan ikke si noe om årsaken til økningen. Det er uvisst om det begås flere overgrep nå enn før, eller om det nå avdekkes flere tilfeller enn tidligere.

---

⁶⁷ Tambs, s.10.

⁶⁸ Tambs, s.19.

⁶⁹ Kriminalstatistikk 2001 og 2004, tabell 27. Se vedlegg s. B og C.

6.3 Hvem er overgriper og hvem er fornærmet?

Her vil jeg ved hjelp av kriminalstatistikk, offerundersøkelser, undersøkelser blant overgripere og tidligere kartlagt domsmateriale, gi et bilde av overgriperen og fornærmede. Jeg vil bruke kriminalstatistisk materiale fra både 2001 og 2004 slik at eventuelle forskjeller eller likheter kan komme frem. Domsmateriale fra perioden 1960-1986 vil for denne perioden gi tilsvarende opplysninger som kriminalstatistikken. Jeg vil også bruke offerundersøkelsenes opplysninger og sammenligne disse med det øvrige materialet. Til slutt vil jeg også si noe om hva materialet forteller om forholdet mellom overgriperen og fornærmede.

6.3.1 Overgriperen

Man ser gjerne for seg overgriperne som en ensartet gruppe mennesker med pedofile trekk. Det viser seg derimot at overgriperne er en heterogen gruppe som spriker når det kommer til karaktertrekk⁷⁰. Bakgrunnen for at den enkelte begår slike overgrep ser dermed ut til å være nokså ulikeartet. Det er ikke kun sykelige eller unormale mennesker som utfører slike handlinger, men i stor grad vanlige mennesker. Det ser likevel ut til å være litt større risiko for å bli overgriper dersom man selv er blitt utsatt for overgrep som barn⁷¹. Dette er en tendens som går igjen i flere undersøkelser. Også andre former for fysiske eller psykiske overgrep forsterker risikoen for å selv begå overgrep.

---

⁷⁰ Sætre, s.7-8.

⁷¹ Mossige, s.20

Kjønn

Kartlegging av dommer fra 1960-1986 som angår brudd på strl. §§195 og 196 viser at det i samtlige tilfeller var menn som var overgripere⁷². Her finnes kun ett tilfelle der en kvinne og hennes mann samarbeidet om å forgripe seg på deres datter⁷³. Ved å studere statistisk materiale over straffesanksjoner fra 2001, ser man også at det i hovedsak er menn som er overgripere⁷⁴. Av alle 166 pådømte som hadde forbrutt seg på strl. §§195 og 196 var 164 menn og 2 var kvinner. Kriminalstatistikk fra 2004⁷⁵ bekrefter også tendensene som kommer til syne etter eldre materiale. Her er samtlige av de 208 straffesanksjonerte gjerningspersonene etter strl. §§195 og 196 menn.

Offerundersøkelse publisert i 1986⁷⁶ viser også at det i vesentlig grad er menn som begår seksuelle overgrep mot barn. I dette materialet var det i 82% av tilfellene menn som hadde utført overgrepene. I offerundersøkelsen fra 1994 konkluderes det også at de aller fleste overgriperer er menn⁷⁷.

Alder

I domsmaterialet som foreligger fra tidsrommet 1960-1986, er alderen til overtrederne sterkt varierende og spenner fra 15 til 70 år⁷⁸. Ved brudd på §196 ser man her at hovedandelen av overtrederne er under 30 år. Ved brudd på §195 er de fleste i alderen 36-45 år. Man ser derfor at gjerningsmennene er gjennomsnittlig eldre der fornærmede er yngre. Der man tar for seg brudd på begge reglene under ett befinner hovedtyngden av overgriperne seg i aldersgruppen 20-45 år.

---

⁷² Ysen, s.24.

⁷³ Rt-1985-202.

⁷⁴ Kriminalstatistikk 2001, tabell 43. Se vedlegg s. J.

⁷⁵ Kriminalstatistikk 2004, tabell 43. Se vedlegg s. K.

⁷⁶ Sætre, s.61-62.

⁷⁷ Tambs, s.21.

⁷⁸ Ysen, s.25.

Man ser også etter kriminalstatistikken fra 2001⁷⁹ den samme tendensen til at gjerningsmennene som forgriper seg på de minste barna er eldre, mens de som begår overgrep mot unge mellom 14 og 16 år er yngre. Nesten 43% av de som her har overtrådt §195 er over 40 år, mens mindre enn 16% av de som hadde overtrådt strl. §196 var over 40 år.

Også materialet fra 2004⁸⁰ viser økende alder på overgriperne overfor barn under 14 år, mens gjerningsmennene er yngre ved overgrep mot personer mellom 14 og 16 år. Av de som her hadde overtrådt §195 var 36% over 40 år, mens av de som hadde overtrådt §196 var kun 9% over 40 år.

Undersøkelsen fra 1994 viser at en tredjedel av overgriperne ved de alvorlige tilfellene er under 18 år⁸¹. De tidlige voksenårene er høyt representert blant overgriperne, men mengden avtar for personer i midten og slutten av 20-årene. De yngste overgriperne ser ut til i stor grad å begå alvorlige overgrep, mens den største delen av mildere overgrep begås av personer over 30 år. Gruppen av overgripere over 30 år står også for halvparten av overgrepene som omfatter genital berøring.

---

⁷⁹ Kriminalstatistikk 2001, tabell 43. Se vedlegg s. J.

⁸⁰ Kriminalstatistikk 2004, tabell 43. Se vedlegg s. K.

⁸¹ Tambs, s.17 og s.21.

Andre kjennetegn

Det foreligger mye forskningsmateriale om overgripere⁸². Svakheter ved disse opplysningene er at det er basert på overgripere som har kommet i myndighetenes søkelys grunnet avsløringer. Disse opplysningene sier derfor lite om overgripere som ikke blir oppdaget. Undersøkelsene har i stor grad også blitt kritisert for lav generaliserbarhet da de ofte er beheftet med metodiske svakheter, og i stor grad har ulike innfallsvinkler⁸³. Jeg vil derfor konsentrere meg om de mest fremtredende tendensene.

Personlighetsprofilene av overgriperne gir inntrykk av at det stort sett dreier seg om ”resurssvake” mennesker⁸⁴. Dette kan henge sammen med det begrensede utvalg overgripere som deltar i disse undersøkelsene. De har som sagt alle blitt oppdaget og fanget opp av det offentlige på en eller annen måte. Det kan her stilles spørsmål om hvorvidt de sosiale kjennetegn ved overgriperen kan ha sammenheng med at overgrepene ble oppdaget.

Noen undersøkelser antyder at det er ganske store forskjeller på ”heteroseksuelle”, ”homoseksuelle” og ”incestuøse” overgripere⁸⁵. Blant de homoseksuelle overgriperne er faren for tilbakefall langt større enn for de incestuøse. Det ser også ut til at de som foretrekker barn som seksualpartnere oftest foretrekker fremmede barn. Incestuøse overgripere har dermed i mindre grad barn som seksuell preferanse. I de tilfellene der seksuelle overgrep mot barn utgjør en substitutt for noe annet, er det som regel vanskeligheter i forhold til voksenrelasjoner, alkohol og muligheten til å begå overgrep som er drivkraften. Det skilles i denne sammenheng ofte mellom den fikserte og regredierte pedofile⁸⁶. Den fikserte er den som tvangsmessig og repetitivt utfører overgrepene, mens den regredierte gjør overgrepene på grunnlag av en svak psykoseksuell utvikling.

---

⁸² Brantsæter, s.317.

⁸³ Brantsæter, s.317-323 og s.331.

⁸⁴ Brantsæter, s.319.

⁸⁵ Brantsæter, s.329.

⁸⁶ Brantsæter, s.346-347.

For disse er overgrepene mer situasjonsbestemte. Det er de regredierte overgriperne som i størst utstrekning forgriper seg på sine barn som oftest er jenter, den fikserte forgriper seg i størst grad på ukjente guttebarn.

En rekke studier bekrefter at en relativt stor andel av overgripere selv har blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn⁸⁷. Dette kalles revictimisering, og kan være både årsak til og konsekvens av overgrep. De mannlige ofrene viser en større tendens enn de kvinnelige til selv å bli overgripere som voksne, men blant kvinnelige overgripere ser man også en slik tendens.

6.3.2 Fornærmede

Her vil jeg gjøre rede for trekk ved fornærmede, herunder hvilket kjønn og hvilke aldersgrupper som er mest utsatt. Kriminalstatistikken gir ikke opplysninger om fornærmede, så fremstillingen vil basere seg på opplysninger fra undersøkelser og domsmaterialet fra perioden 1960-1986.

Kjønn

Kartlegging av dommer fra 1960 til 1986 viser at de fornærmede etter §§195 og 196 i hovedsak var jenter⁸⁸. I dette materialet var litt i overkant av 85% jenter. Materialet viser bare tilstanden der gjerningsmannen er blitt domfelt. Dette sier lite om de fornærmede som ikke har fått sin gjerningsmann inn for retten.

Offerundersøkelsene fra 1986 og 1994 viser en jevnere fordeling av ofrenes kjønn. Disse undersøkelsene viser mindre forskjeller i sannsynligheten for å bli utsatt for seksuelle

---

⁸⁷ Brantsæter, s.409-411.

⁸⁸ Ysen, s.27.

overgrep på grunnlag av kjønn. I den eldste undersøkelsen var forholdstallet mellom gutter og jenter utsatt for overgrep 1:1,5⁸⁹. Etter undersøkelsen fra 1994 hadde jenter 2.07 ganger så stor sannsynlighet for å bli utsatt for seksuelle overgrep som gutter⁹⁰.

Det store spriket i mellom utsatte gutter og jenter etter domsmaterialet og etter undersøkelsene, hevdes å være at gutter har større motvilje når det kommer til å rapportere om overgrepet⁹¹. Dette innebærer også motvilje mot å anmelde forholdet eller å fortelle om det til andre. Motviljen begrunnes i at guttene har større problemer enn jentene forbundet med å se seg selv som ofre, og at det kan skyldes angst for å bli oppfattet som homofil. Som sagt er jo overgriperne i det vesentlige menn, også ved overgrep på gutter. Ting kan også tyde på at det oftere er jenter som opplever det hele som et overgrep enn gutter, da undersøkelsen fra 1994 viser at jentene i større grad opplevde overgrepet som ubehagelig. Av personer under 16 år som har blitt utsatt for alvorlige overgrep fra personer som var minst 4 år eldre, syntes 5% av jentene og kun 0,7% av guttene at de opplevde overgrepet som svært ubehagelig⁹².

Alder

Det er som sagt et kriterium for at reglene i det hele tatt skal kunne få anvendelse at fornærmede er under 16 år. I følge kartlegging av domsmateriale som angår brudd på §§195 og 196 fra 1960-1986, spenner fornærmedes alder seg fra 2 ½ år til nesten fylte 16 år⁹³. Hovedtyngden befinner seg i aldersgruppen 13-15 år. Etter statistikken fra 2001⁹⁴ var 43,4% av ofrene i aldersgruppen 10-14 år, mens 42,2% av ofrene var i aldersgruppen 14-16

---

⁸⁹ Sætre, s.55.

⁹⁰ Tambs, s.12.

⁹¹ Sætre, s.55-56.

⁹² Tambs, s.10.

⁹³ Ysen, s.27.

⁹⁴ Kriminalstatistikk 2001, tabell 43. Se vedlegg s. J.

år. Her var 14,4% av ofrene under 10 år. Ut i fra kriminalstatistikk fra 2004⁹⁵ kan man se at 39,9% av ofrene var i aldersgruppen 10-14 år, mens 51,9% av ofrene var i aldersgruppen 14-16 år. Dermed var 8,2% av ofrene under 10 år. Selv om resultatene her varierer litt ser man at de færreste av ofrene er under 10 år. Om dette er representativt for hele befolkningen er vanskelig å vurdere. Små barn har i mindre grad evne til å forstå rekkevidden av det som har skjedd, og oppklaring rundt disse tilfellene kan derfor være dårligere.

6.3.3 Forholdet mellom fornærmede og overgriper

Analyse av dommene i tidsrommet 1960-1986 viser at det i over 50% av tilfellene forelå en eller annen form for kjennskap mellom fornærmede og overgriper. Etter denne analysen ble det ikke tatt hensyn til hva overgriperen ble dømt etter, men de faktiske forhold som fremgikk av saken⁹⁶.

Forskningslitteratur viser uenighet om hvor stor andel av seksuelle overgrep mot barn som foregår innen familien⁹⁷. Forskningsresultater fra 1986 viser at drøye 20% av ofrene stod i et slektskapsforhold til overgriperen. 6% av disse svarte at overgrepet var utført av en foreldrefigur⁹⁸. Av ofrene som hadde blitt utsatt for overgrep fra en foreldrefigur var over dobbelt så mange kvinner som menn. Tallene på dette området regnes etter undersøkelsen å være for lave. Årsaken til dette er at denne typen overgrep er blant de som kan gi de mest alvorlige skadene, og faren for fortrenking av sannheten er i større grad tilstede. Andre kjente personer utgjør etter dette forskningsmaterialet den største trusselen mot barn. Hele 45% svarte at de hadde et bekjentskapsforhold til overgriperen. Bekjentskapsforhold som

---

⁹⁵ Kriminalstatistikk 2004, tabell 43. Se vedlegg s. K.

⁹⁶ Ysen, s.28-29.

⁹⁷ Sætre, s.63.

⁹⁸ Sætre, s.64-65.

blant annet ble nevnt var; venner av familien, venners familie eller søsken, vaktmesteren, hushjelpen, presten, naboen, læreren eller kjøpmannen. Undersøkelsen viser at gutter i større grad enn jenter blir utsatt for overgrep fra fremmede. For guttene var overgrep fra fremmede en like stor trussel som overgrep fra bekjente. Da jenter er mer utsatt for overgrep fra bekjente er således gjentakelsesfaren også større⁹⁹.

I undersøkelsen fra 1994 var 6.4% av de alvorlige overgrepene utført av foreldre og 7.4% av søsken¹⁰⁰. Overgrep fra fjernere slektninger utgjorde 20% av de alvorlige overgrepene. Andre kjente personer hadde begått 51,5% av de alvorlige overgrepene. Her ser man at andre kjente også står for den største gruppen overgrep av den milde sorten. Man kan også se at familiemedlemmer og slektninger i større grad begår alvorlige overgrep enn milde. Og de ukjente overgriperne begår i langt større grad milde overgrep enn alvorlige.

En sammenligning av resultatene fra de to undersøkelsene viser stort sett samsvarende resultater.

6.4 Straffereaksjoner og straffnivå

Kriminalstatistikk fra 2001 og 2004¹⁰¹ viser at de fleste straffereaksjonene på slike lovbrudd består i ubetinget og/eller betinget fengselsstraff. Det er bare enkelte tilfeller der andre reaksjoner er idømt. Ved overgrep på barn under 14 år er det i det vesentlige idømt ubetinget fengsel eller ubetinget fengsel kombinert med betinget fengsel. Dette gjelder for over 90% av tilfellene der det er begått overgrep mot barn under 10 år og for over 80% av tilfellene der fornærmede var mellom 10 og 14 år. Der fornærmede var mellom 14 og 16 år var reaksjonene mer ulikeartede. I over 65% av sakene i 2004 der fornærmede var mellom

---

⁹⁹ Sætre, s.66.

¹⁰⁰ Tambs, s.18.

¹⁰¹ Kriminalstatistikk 2001 og 2004, tabell 34. Se vedlegg s. D, E, F og G.

14 og 16 år, ble overgriperen dømt til ubetinget fengsel eller kombinasjonen betinget pluss ubetinget. I 2001 var det tilsvarende over 48%. Her er det i større grad idømt betingede fengselsstraffer enn for de øvrige tilfellene der det har funnet sted seksuell omgang. Straffereaksjonene ved seksuell handling med barn under 16 år er mer forskjellige. Dette er som sagt en mildere form for overgrep enn seksuell omgang. Men her skiller ikke tabellene mellom de ulike alderstrinnene. Man kan derfor ikke se om det er brukt strengere reaksjoner der fornærmede er ung.

Straffereaksjonene består i større grad av ubetinget fengsel i 2004 enn i 2001¹⁰². Gjennomsnittlig utmålt straff er ganske samsvarende de to årene¹⁰³. I 2004 var de ubetingede fengselsstraffene for seksuell omgang i gjennomsnitt noe i overkant av 2 år og 10 måneder (1052 dager) der fornærmede var under 10 år, litt over 2 år og 1 måned (772 dager) der fornærmede var mellom 10 og 14 år, og litt i underkant av 7 måneder (204 dager) der fornærmede var mellom 14 og 16 år. Man ser at straffen skjerpes der fornærmede er ung. I 2001 ble det i gjengjeld idømt flere betingede fengselsstraffer. De betingede fengselsstraffene er gjennomsnittlig strengere etter den nyeste statistikken der fornærmede var under 14 år. Der fornærmede var eldre, er tallene mer like. For tilfeller der fornærmede var under 10 år, er det etter den yngste statistikken ikke anvendt betinget fengsel som eneste straff overhodet.

Det kan se ut til at reaksjonene har blitt noe skjerpet de siste årene, da de yngste tallene i større grad viser at det er anvendt strengere reaksjonstype. Dette er i så fall i tråd med lovgivers ønske om straffskjerpelse for slike overgrep, som nevnt under punkt 3.2.2 ovenfor. Det må likevel knyttes en viss usikkerhet til dette da tallene ikke viser hvorvidt like tilfeller nå dømmes strengere, eller om det forelå flere grove tilfeller etter de nye tallene.

---

¹⁰² Kriminalstatistikk 2001 og 2004, tabell 34. Se vedlegg s. D, E, F og G.

¹⁰³ Kriminalstatistikk 2001 og 2004, tabell 38. Se vedlegg s. H og I.

7 Ungdommers oppfatninger og seksuelle erfaringer

For å kunne gi en vurdering av reglene om den seksuelle lavalder, er ungdommers oppfatninger og praksis av spesiell interesse. Hvilke valg disse ungdommene i praksis gjør, og deres holdninger til reglene, kan belyse om vurderingene bak reglene passer på de faktiske forhold.

7.1 Hva mener ungdom om den seksuelle lavalder?

I en spørreundersøkelse blant ungdom i alderen 18-20 år publisert i 2001, rapporterer et klart flertall at de mener den seksuelle lavalder bør være 16 år eller høyere. Dette mente 64,6% av guttene og 81,4% av jentene ¹⁰⁴. 31% av guttene og kun 16,8% av jentene mener den seksuelle lavalder bør være 15 år. Det at flere av guttene synes lavalderen bør senkes, antas å ha sammenheng med at de i langt større grad enn jentene, har partnere som er yngre enn dem selv. I tillegg er det langt flere gutter enn jenter som antyder at det finnes en viss sannsynlighet for at de kunne tenke seg sex med en person under 15 år. Dette gjaldt 62,5% av guttene og 16,8% av jentene.

---

¹⁰⁴ Mossige, s.49.

7.2 Seksuell debut

I samme undersøkelse blant ungdom i aldersgruppen 18-20 år, ble informantene spurt om de hadde debutert seksuelt (samleie)¹⁰⁵. 69,2% av jentene og 62,4% av guttene svarte ja på spørsmålet. Det tilsier at nesten 30% av jentene og 40% av guttene i undersøkelsen ikke hadde debutert seksuelt. Resultatet er i overensstemmelse med andre norske undersøkelser.

En omfattende undersøkelse publisert i Tidsskrift for Den norske lægeforening¹⁰⁶, viste at medianalder for samleiedebut har sunket vesentlig de siste ti årene. Undersøkelsen som ble utført i to omganger med 10 års mellomrom omfattet over 11000 ungdommer fra 13-19 år. Undersøkelsen viste at jenters medianalder for samleiedebut hadde sunket med ett år i tidsrommet mellom omgangene. Resultatene fra 1992 viste at debutalderen var 17,7 år, mens den i 2002 hadde sunket til 16,7 år. Medianalderen for samleiedebut hadde også sunket for guttene i dette tidsrommet, men ikke like drastisk. I 1992 lå debutalderen på 18,5 år, mens den i 2002 var 18,0. En tolkning av resultatene konkluderte med at flere ungdommer tidligere blir seksuelt aktive nå enn før.

---

¹⁰⁵ Mossige, s.47.

¹⁰⁶ Pedersen, <http://www.tidsskriftet.no>

8 Nødvendigheten av den seksuelle lavalder; En vurdering av reglene

Jeg vil under dette kapittel foreta en vurdering av reglenes nødvendighet og hvordan de fungerer i praksis. Her følger en vurdering av hvilke konsekvenser den seksuelle lavalder har for de berørte parter og hvordan den forholder seg til andre regler. Til slutt vil jeg vurdere om reglene bør endres.

8.1 Reglenes konsekvenser for de berørte parter

Jeg vil her ta utgangspunkt i de opplysningene som har kommet frem i oppgavens foregående temaer og gjøre betenkninger rundt hvilke virkninger den seksuelle lavalder har på samfunnets medlemmer. Jeg vil drøfte reglenes konsekvenser for overgriper, fornærmede og samfunnet for øvrig. Jeg vil belyse gode og dårlige sider ved reglene ut i fra de ulike ståstedene.

8.1.1 Overgriperens perspektiv

Villfarelse om fornærmedes alder

Straffeloven stiller strenge krav til overtrederens tanker om fornærmedes alder. Etter §196 er det i forhold til skyldkravet tilstrekkelig at gjerningsmannen har vært uaktsom med hensyn til den annen parts alder, hvilket nylig også har blitt gjeldende for §195. (Nærmere behandlet under 3.3).

Høyesteretts endring av forståelsen vedrørende §195 tredje ledd, har bidratt til en vesentlig forbedring av overgriperens rettsstilling. Nå kan overtrederens aktsomme villfarelse om fornærmedes alder under enhver omstendighet påberopes. Dette forebygger urimelige domsavgjørrelser. Paragraf 195 første ledd oppstiller minstestraff på to år for tilfeller der det har funnet sted samleie med fornærmede, noe som sammenholdt med det tidligere objektive skyldkravet innebar en felle for den aktsomme overtrederen. Slik regelen som utgangspunkt ble tolket, hadde ikke overgriperen i slike situasjoner noen mulighet til å påberope seg at han hadde befunnet seg i aktsom villfarelse.

I stedet gjelder en meget streng aktsomhetsvurdering. Som nevnt under 3.3.1 skal det foreligge meget tungtveiende hensyn for at overgriperen skal gå fri fra straff. Overtrederens tro om at fornærmede er over den seksuelle lavalder må være hevet over enhver rimelig tvil for at vedkommende skal gå fri.

Dette betyr at man må være spesielt oppmerksom på alderen til sine eventuelle sexpartnere. Dersom det foreligger den miste tvil om at vedkommende er over den seksuelle lavalder, må man forsikre seg om at dette er tilfelle. Her er partnerens egne utsagn om sin alder ikke tilstrekkelig i forhold til aktsomhetsvurderingen. Hvis vedkommende lyver om sin alder, er ikke dette alene unnskyldelig for overtrederen. Det må i tillegg foreligge omstendigheter som gjør at overtrederen ikke har noen grunn til å mistenke at vedkommende er for ung.

Individualprevensjon

I forhold til den eventuelle overgriper kan den seksuelle lavalder virke preventivt. For mange av de som ikke selv har etiske betenkn timer i forhold til å ha sex med barn, kan straffetrusselen være hindringen. Straffen i seg selv samt offentligheten det hele medfører, kan holde slike mennesker fra å begå overgrep. Sosial fordømmelse fra samfunnet kan oppleves som den verste straffen for overgriperen. Spesielt for de grovere tilfellene av overgrep. Det at slike forhold blir avdekket kan være fatalt for vedkommendes sosiale liv.

Reglene kan også ha en normerende effekt på den enkelte. Reglene signaliserer at samfunnet tar sterk avstand fra slike handlinger. Det kan være at personer adopterer disse holdningene og gjør de til sine egne, slik at de stiller seg annerledes til det å ha sex med barn enn de ville gjort ut i fra sine egne forutsetninger.

Begrenset handlingsfrihet

Den seksuelle lavalder begrenser voksnes handlingsfrihet i forhold til valg av sexpartner. Den innebærer som utgangspunkt at man må unngå å innlede seksuelle forhold med personer under 16 år. Reglene er noe oppmyket for partnere som er jevnbyrdige i alder og utvikling, men disse er også lovovertrедere. Forskjellen er at straffverdigheten er lavere, og straff som følge av overtredelsen kan derfor falle bort. Vurderingen må skje i retten etter en bedømmelse av partenes modenhet og alder. Dette medfører vanskeligheter for ungdom. Da jenter ofte er tidligere utviklet enn gutter, er det ikke uvanlig at jenter finner seg kjærester som er eldre enn dem selv. Befinner disse seg på hver sin side av den seksuelle lavalder, er deres seksuelle handlingsfrihet svært begrenset. Selv om straffverdigheten rundt slike eksempler er lav, løper den eldre gutten en risiko for å bli stemplet som over griper selv om et seksuelt samliv er ønskelig fra begge parter.

8.1.2 Fornærmedes perspektiv

Beskyttelse

Barn trenger beskyttelse mot voksne som søker seksuell tilfredsstillelse hos barn. Det er godt dokumentert at barn kan få alvorlige skader av slike overgrep. Slike skader kan få alvorlige følger langt inn i det voksne liv og hemme livsutfoldelse. (Nærmere behandlet under 3.2.2).

Redusert sexpress

Den seksuelle lavalder gir en viss beskyttelse mot sexpress på unge da den beregner en alder for seksuell modenhet. Regelen setter en standard for når unge regnes som voksne nok til å gjøre sine egne valg når det kommer til seksuell utfoldelse. Lavalderen kan dermed fungere som en "unnskyldning" for å ikke gjøre seksuelle erfaringer tidligere, både i forhold til press utøvet fra andre og seg selv. Unge som er usikre i forhold til når tiden er inne for å gjøre seksuelle erfaringer, kan i hvert fall ved hjelp av denne regelen få en antydning på når samfunnet anser unge for å være seksuelt modne.

Begrenset livsutfoldelse

På en annen side kan det påpekes at barn blir seksuelt modne i ulike alder, og mange kan trolig ha seksuelle erfaringer før de fyller 16 år uten å ta skade av det. Man begynner ofte allerede i de tidlige pubertetsårene å få interesse for sex, og i tiltagende grad oppleve seksuell lyst som ledsages av et driv etter å gjøre egne seksuelle erfaringer. Reglene om den seksuelle lavalder begrenser ungdommers muligheter til seksuell utfoldelse.

Ungdommer som føler seg klare for sex før nådd lavalder, kan føle seg hemmet av at det er fastsatt en alder der man estimerer unge til å ha nådd seksuell modenhet. De er fratatt muligheten til selv å avgjøre når de er tilstrekkelig modne. Tidlige debutanter kan føle seg stigmatisert for å ikke ha handlet i tråd med samfunnets fastsatte regel for seksuell alder.

Deres muligheter til selv å velge partner er i stor grad begrenset som følge av reglene. Som utgangspunkt er det forbudt å ha sex før fylte 16 år, men straff kan falle bort ved jevnbyrdighet i alder og utvikling mellom partene. Rettspraksis har som sagt vurdert jevnbyrdighet til å foreligge der det er mindre enn 4 år forskjell i alderen til de berørte partene. Til tross for dette vil nok mange potensielle partnere føle seg truet av reglene, og på grunn av den andre parts mindreårighet ha betenkeligheter med å inngå et seksuelt forhold til denne. Det spesielt problematisk når et forelsket ungt par befinner seg i den

situasjonen at den ene er under 16 år. De er kanskje kjærester og ønsker begge å inngå et seksuelt forhold. Likevel er deres muligheter til å ha et fullverdig kjærlighetsliv betinget av deres alder. Dersom de ikke respekterer reglene står den ene parten i fare for å bli straffedømt for å ha begått en forbrytelse.

8.1.3 Samfunnets perspektiv

Fremming av psykisk helse

Samfunnet som helhet har stort utbytte av å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Færre overgrep fremmer psykisk helse blant borgerne. Som nevnt under 3.2.2 medfører ofte slike overgrep psykiske problemer. Slike problemer kan forårsake så alvorlige konsekvenser for offeret at vedkommendes livskvalitet blir sterkt redusert eller ødelagt.

Forebygging av revictimisering

Undersøkelser tyder også på, som nevnt under 6.3.1, at de som ble utsatt for seksuelle overgrep som barn i større utstrekning blir overgripere som voksne enn andre. Forebygging av overgrep kan dermed redusere omfanget av overgripere blant neste generasjons borgere. Undersøkelser indikerer at det ofte dreier seg om sosial arv. Mennesker som selv har blitt misbrukt, har lettere for selv å misbruke. Seksuelle overgrep mot barn innebærer generelt en prematur oppmerksomhet rundt seksualitet på et stadium der barnet ikke er emosjonelt rustet til det. Barn lærer at sex er et middel for å glede andre og oppnå egne fordeler, eller de kan oppfatte sex som et uttrykk for kjærlighet mellom foreldre og barn. Grunnleggende tabuer i samfunnet utelates og barna lærer avvikende seksuell oppførsel.

For å forhindre at seksuelt avvik går i arv blir samfunnets normerende rolle meget viktig. Da mange av disse barna gjennom oppveksten får et forvrengt bilde av seksualitet, blir samfunnets lovregulerte seksualnormer desto mer viktig for å reversere aksept for slike handlinger. Den seksuelle lavalder vitner sterkt om at slik atferd ikke aksepteres i samfunnet, og at seksuelle relasjoner til barn fordømmes.

8.2 Den seksuelle lavalder forhold til andre lovbestemmelser

Under dette punkt vil jeg holde den seksuelle lavalder opp i mot beslektede straffebud for nærmere å fastlegge grensedragningen mellom disse, samt anslå rekkevidden av reglene. Jeg vil også omtale andre bestemmelser den seksuelle lavalder har et nevneverdig forhold til.

8.2.1 Forholdet til andre straffebud som omhandler seksualforbrytelser

Det blir hevdet at den seksuelle lavalder er overflødig fordi andre straffebud fanger opp de skadelige handlingene¹⁰⁷. Jeg vil i denne forbindelse ikke drøfte nødvendigheten av seksuelle straffebestemmelser generelt da dette her blir en for vid innfallsvinkel. Jeg vil forholde meg til nødvendigheten av den seksuelle lavalder i tillegg til de andre straffebudene som rammer seksualforbrytelser.

De andre straffebudene i kapittelet om seksualforbrytelser har andre kriterier for straffbarhet enn alder. Jeg vil ta for meg de reglene der den seksuelle lavalder synes å ha en utfyllende rolle.

---

¹⁰⁷ Rem s.243.

Incest

I incestbestemmelsene, §§197 og 198, er det slektskapsforholdet mellom de inkluderte partene som er det straffverdige moment. Det er således også uten betydning for straffbarheten om det er utøvet tvang i forbindelse med overgrepet. Denne formen for seksuelle forhold er dermed straffbart selv om partene er voksne og inngår forholdet frivillig.

Disse reglene omhandler kun seksuell omgang. Hvis for eksempel en far beføler sin datter, vil ikke dette fanges opp av incestbestemmelsen. Her kommer §200 til anvendelse jf. 3.1.2. Dersom datteren er under 16 år er dette straffbart selv om hun samtykker til handlingen.

Paragraf 198 forbyr samleie mellom søsken. Personer under 18 år straffes ikke. Regelen nevner ikke generelt seksuell omgang, kun samleie. Hensikten med dette er at annen seksuell aktivitet av mildere grad mellom søsken ikke skal være straffbart¹⁰⁸. I praksis er bestemmelsen tiltenkt å ramme frivillig samleie mellom voksne søsken.

Bestemmelsens ordlyd er noe uheldig utformet da dens begrensninger i forhold til §§195 og 196 ikke kommer frem. Ordlyden tilsier at *ingen* tilfeller av samleie mellom søsken under 18 år kan straffes. Forarbeidene forsterker dette inntrykket da det uttales at det er viktig at personer under 18 år ikke straffes, da de fleste tilfeller av søskenincest foregår i oppvekstårene. Regelen burde gjort det klart at det var straff *etter denne regelen* som ikke skulle komme til anvendelse på personer under 18 år. Paragraf 198 innebærer ingen innhugg i den seksuelle lavalders rekkevidde. Disse reglene gjelder derimot like fullt for søsken, og gir barn tilsvarende beskyttelse mot overgrep fra søsken selv om overgriperen er under 18 år¹⁰⁹. Bestemmelsen om søskenincest innebærer i realiteten en videre kriminalisering av frivillig samleie mellom søsken etter at de har fylt 18 år. Det er kun søsken som begge befinner seg i alderen 16-18 år som kan gjennomføre frivillig samleie

---

¹⁰⁸ Innst.O.nr.92(1999-2000), kap.9.2.4.

¹⁰⁹ LH-1998-575, LE-2001-739.

uten å bli rammet av straffebudene. Frivillig seksuell omgang mellom søsken som rammes av §§195 eller 196 kan uansett falle bort ved jevnbyrdighet i alder og utvikling etter fjerde ledd, jf. 3.1.1.

Voldtekt

Voldtektsbestemmelsen, §192, forbyr noen å skaffe seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd, eller å ha seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen. Voldtekt er en svært alvorlig handling uavhengig av hvem som er offeret, men barn trenger ekstra beskyttelse på grunn av deres dårlige evne til å forsvare seg. Barn har for det første dårlige forutsetninger til å forsvare seg fysisk. Det er som regel lett for en voksen å overmanne et barn, og et eventuelt forsøk på motstand kan være vanskelig å bevise. For det andre mangler ofte barn de psykiske forutsetninger for å forsvare seg. Barn har tillit til voksne og er godtroende i forhold til deres hensikter. Det kan hende de ikke forstår at det den voksne gjør er galt, og derfor gjør de heller ikke motstand. Når offeret ikke gjør motstand trenger ikke overgriperen å utøve noen form for tvangshandling.

Voldtektsbestemmelsen setter visse krav til en voldtekt. Det må dreie seg om seksuell omgang som er oppnådd ved vold eller ved truende atferd, eller med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen. Det fremgår videre at det ved denne vurderingen skal legges vekt på om fornærmede var under 14 år.

Ved avgjørelsen om den seksuelle omgangen er oppnådd ved vold eller truende atferd, uttrykker forarbeidene¹¹⁰ et krav om at det foreligger årsakssammenheng mellom voldsutøvelsen og/eller den truende atferden og den seksuelle omgangen. Hva som kreves av overgriperens atferd kommer an på det enkelte tilfellet. Det kreves mindre styrke

---

¹¹⁰ Ot.prp.nr.28(1999-2000), kap.16.1.

overfor et mindreårig offer. Høyesterett¹¹¹ kom frem til at det var tilstrekkelig at gjerningsmannen ”tok tak i sin 16 år gamle niese og klemte henne hardt inntil seg”.

Det at offeret er bevisstløst eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, innebærer at vedkommende befinner seg i en tilstand av hjelpesløshet som overgriperen utnytter seg av. Dette er tilfelle hvis offeret sover når gjerningsmannen handler¹¹², eller om offeret har en form for funksjonshemning¹¹³. Selv om små barns fysiske og psykiske forutsetninger for å gjøre motstand er minimale, regnes tilsynelatende ikke det at vedkommende er et barn som ”andre grunner”.

Det at offeret er et barn kan i seg selv tenkes å innebære en tilstand av hjelpesløshet på lik linje med en funksjonshemning, da barnets muligheter for til motsette seg overgrepet kan være like små. Eidsivating lagmannsrett avsa en dom i 2004¹¹⁴ som tolket rekkevidden av begrepet ”av andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen”. Her hadde en mann som tidligere hadde vært ansatt i et bokollektiv for funksjonshemmede, forgrepet seg på en kvinne som var sterkt fysisk og psykisk utviklingshemmet. Selv om kvinnen fysisk var i stand til å gjøre en viss motstand samt å gi uttrykk for motvilje, ble det avgjørende ved subsumsjonen at hun var ute av stand til i motsette seg et seksuelt overgrep på grunn av sitt fysiske handikap. Forholdet falt dermed innenfor §192, første ledd alternativ b. Retten uttalte: ”Spørsmålet i saken er om det var hennes fysiske utviklingshemming som var årsaken til at A kunne gjennomføre samleie med henne, eller om hun faktisk hadde kunnet motsette seg handlingen”. Videre uttaler lagmannsretten at den motstand kvinnen var i stand til å yte, ikke tilsa at hun også kunne motsette seg et seksuelt overgrep. Dette til tross for at hun ved legeundersøkelse etter overgrepet gjorde så sterk motstand at de måtte avslutte undersøkelsen. I denne forbindelse ble det uttalt at motstanden ikke innebar at undersøkelsen ikke kunne blitt gjennomført ved tvang.

---

¹¹¹ Rt-1989-979.

¹¹² TOSLO-2003-12787.

¹¹³ LE-2004-33027.

¹¹⁴ LE-2004-33027.

Vurderingen ser ut til å ligge i at man i en slik situasjon skal være ute av stand til å *kunne forsøke* å motsette seg handlingen. Dette kan være tilfelle for sovende og funksjonshemmede, men ikke for barn. Selv om barna reelt sett kan anses ute av stand til å motsette seg et overgrep, er de ikke ute av stand til å forsøke å gjøre motstand.

I praksis kreves det at barnet fysisk har gjort en form for motstand for at voldtektsbestemmelsen skal få anvendelse. I 2003, der en mann ble domfelt for seksuell omgang med sin åtte år gamle nevø, skilte Gulating lagmannsrett¹¹⁵ mellom et tilfelle der det hadde funnet sted voldtekt og tilfeller der det ble ansett kun å foreligge brudd på §195. Selv om det ikke ved noen av anledningene forelå noe samtykke eller velvilje fra gutten, ble det kun ansett som voldtekt da han ble holdt fast og ”strittet i mot og prøvde å komme seg løs”. At han ved en annen anledning *måtte* legge seg naken oppå overgriperen var ikke tilstrekkelig. I en dom av 2005¹¹⁶ anså Agder lagmannsrett at det kun var snakk om en situasjon som kunne ”ligge opp mot grensen for voldtekt”. Dette til tross for at overgriperen hadde tvunget seg til analt og oralt samleie mot ofrenes vilje, og det var på det rene at ofrene ved de fleste av anledningene gjorde motstand. Gjerningsmannen ble i dette tilfelle dømt etter §195.

Selv om det er klart at barn trenger beskyttelse mot seksuelle tilnærmelser uavhengig av deres motvilje, kan det virke unaturlig å snakke om voldtekt der det reelt sett ikke er utøvd noen form for motstand fra barnet. Voldtekt innebærer alltid bruk av en form for tvang¹¹⁷. Der motstand ikke kan påvises, eller barnet ikke har gjort motstand, faller forholdet under §§195 eller 196. Strafferammen er etter §195 minst like høy der barnet er under 14 år, der det også er mest sannsynlig at vedkommende kan sies å ha vært ”ute av stand til å motsette seg overgrepet”. Ved grove overtredelser kan straffskjerpelse komme til anvendelse etter

---

¹¹⁵ LG-2003-9680.

¹¹⁶ LA-2005-45664.

¹¹⁷ NOU-1997-23, avsnitt 4.4.1.

annet ledd. Handlinger som etter den ovenfor omtalte dommen ble regnet for å ligge nært opptil voldtekt, var smertefulle anale og orale samleier. I følge forarbeidene¹¹⁸ er dette omstendigheter som kan falle inn under ” handlinger som er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte” etter §§195 og 196 annet ledd alternativ b.

Den seksuelle lavalder kriminaliserer all form for seksuell aktivitet mellom voksne og barn, selv der barnet gikk med på dette frivillig eller til og med var velvillig. Den seksuelle lavalder innebærer at straffverdigheten for seksuelle overgrep begått mot barn ikke avhenger av tvang. Barnets oppførsel er her uten betydning.

Det blir også mindre belastende for unge ofre å anmelde voldtekt, da straffbarheten ikke avhenger av at ofrene må bevise sin uvilje ved overgrepet.

8.2.2 Forhold til andre bestemmelser

Den kriminelle lavalder

Den kriminelle lavalder er 15 år. Det fremgår av strl. §46 at ingen kan straffes for handling foretatt før fylte 15 år. Det kan anføres som betenkelig at ungdommer på dette tidspunkt regnes som tilstrekkelig voksne til å ta ansvar for alle sine handlinger, men ikke tilstrekkelig voksne til å fritt å kunne bestemme over sin egen seksualitet.

Loven gir i praksis alle som har fylt 15 år ansvar for at seksuell aktivitet ikke skal inkludere personer under den seksuelle lavalder. Dette til tross for at ungdom på 15 år selv befinner seg under denne grensen. En person på 15 år kan dermed bli straffet for å ha brutt denne regelen.

---

¹¹⁸ NOU-1991-13, s.35.

I praksis forsvinner mye av problemet ved at straff kan falle bort ved jevnbyrdighet i alder og utvikling mellom partene. Likevel er forholdet som utgangspunkt kriminalisert. Regelteknisk ville det vært en heldigere løsning om disse reglene hadde samme lavalder.

8.3 Bør reglene endres?

Redegjørelsene ovenfor vedrørende omfanget og skadevirkningene av seksuelle overgrep mot barn, vitner om et alvorlig samfunnsproblem. Seksuelle overgrep er blant de mest graverende forbrytelsene man kan begå mot et annet menneske, og innebærer en grov krenkelse av offerets psykiske og fysiske integritet. Det er viktig at samfunnet strekker seg langt for å redusere omfanget av slike hendelser. Spørsmålet er hvor langt det er rimelig at hensynet til å bekjempe overgrep mot barn går på bekostning av andre viktige hensyn som livsutfoldelse og rettssikkerhet.

8.3.1 Bør frivillig seksuell aktivitet avkriminaliseres?

Rettslig regulering uten seksuell lavalder

Noen mener at den seksuelle lavalder helst ikke burde ha eksistert overhodet¹¹⁹. I så fall hadde man sluppet mange urimeligheter som oppstår i kjølvannet av å innskrenke unges muligheter til seksuell utfoldelse. Uten seksuell lavalder kunne ungdom fritt selv ha rådet over sine personlige ønsker rundt seksualitet. De kunne selv vurdert når tiden er inne for å gjøre seksuelle erfaringer og hvem som er en passende partner.

Seksualitet er i vår kultur sterkt knyttet til skamfølelse. Skammens omfang og tabuer har i de senere tiår gjennomgått store forandringer. Uvanlige seksuelle preferanser blir i økende

---

¹¹⁹ Rem, s.243.

grad anerkjente. Skam knyttet til for eksempel homoseksualitet, utenomekteskapelig sex og sex som offentlig samtaleemne har blitt kraftig redusert. Normalseksualitetens område har blitt utvidet til å omfatte seksuelle aktiviteter som tidligere ble ansett som sterkt avvikende eller uakseptable. Men skam og fordømmelse knyttet til seksuell omgang med barn har ikke endret seg.

Man kan sikkert rettmessig gi den sosiale fordømmelse mye av skylden for at barn som velvillig har hatt seksuell omgang med en voksen, senere føler skam og utvikler psykiske problemer. Uten en seksuell lavalder kan man tenke seg at skammen knyttet til egne erfaringer kunne blitt redusert og således også skadevirkningene. Offerundersøkelsene viser at barn og ungdom som har blitt utsatt for ”overgrep”, ikke alltid opplevde dette like negativt. I en av de tidligere omtalte offerundersøkelsene svarte kun 5% av jentene og kun 0,7% av guttene at de opplevde hendelsen som svært ubehagelig.

På en annen side knyttes det store betenkeligheter til å frigjøre barn og voksne fra seksuelle restriksjoner. Når det dreier seg om de små barna er det påbevist forstyrrelser i den naturlige utviklingen som følge av overgrep, ved blant annet seksualisert atferd. Dessuten står voksne her i en sterk overmaktsposisjon. Selv om små barn kan vise nysgjerrighet i forhold til seksualitet og oppleve seksuell lyst, betyr ikke dette at de er klare for å gjøre seksuelle erfaringer. De forstår ikke hva sex innebærer, og man kan derfor ikke tale om reell frivillighet. Uavhengig av eventuelle skadevirkninger vitner seksuell aktivitet mellom voksne og små barn om utnyttelse. Det er ikke snakk om å oppfylle et gjensidig behov da slike behov først oppstår ved kjønnsmodning.

Dessuten ville som nevnt fjerning av den seksuelle lavalder innebære å sette barn og unge i en svært sårbar posisjon i forhold til voldtekt. Det ville medført bevismessige problemer, noe som igjen ville fjernet mye av den preventive effekten på eventuelle overtredere.

Det anses klart at små barn trenger beskyttelse fra seksuelle tilnærmelser fra voksne. "Frivillighet" fra de små barnas side i seksuell forbindelse bør derfor ikke avkriminaliseres. Den seksuelle lavalder er en nødvendighet for å opprettholde beskyttelsen.

Skjønnsmessige straffbarhetsvilkår

Barn og ungdom modnes til forskjellig tid. Man kan tenke seg at man for å avkriminalisere lite straffverdige forhold, kunne innført regler som avgjorde straffbarheten ut i fra en skjønnsmessig vurdering i det enkelte tilfellet, i stedet for en bestemt seksuell lavalder. Selv om dette i det enkelte tilfelle kunne gi rimeligere løsninger i retten, ville dette medført redusert rettssikkerhet for både overgriper og fornærmede. Skjønnsvurderinger rundt modenhet kan variere ganske mye fra person til person, og uten faste hodepunkter er det vanskelig for den enkelte å avgjøre om man befinner seg innenfor straffbare forhold eller ikke. Slike regler ville også av samme årsak blitt vanskelige for domstolene å anvende i praksis.

Bør den seksuelle lavalder senkes?

Det ble i 2000 fremmet lovforslag om å senke den seksuelle lavalder til 15 år¹²⁰. Argumentene bak forslaget var i hovedsak at mange ungdommer i denne aldersgruppen er tilstrekkelig modne og bør gis større frihet til å gjøre seksuelle erfaringer etter eget ønske. Det ble hevdet at ungdom over 15 år ville ha tilstrekkelig vern mot seksuelle overgrep gjennom andre regler. Det ble også fremhevet at våre nærmeste naboland har seksuell lavalder på 15 år. Lovforslaget førte ikke frem. Det avgjørende hensyn ble at mange ungdom på dette alderstinnnet fortsatt trenger den beskyttelse lavalderen gir, til tross for at andre 15-åringer er tilstrekkelig modne til å gjøre seksuelle erfaringer. Hensynet til de mest sårbare måtte veie tyngst.

---

¹²⁰ Ot.prp.nr.28(1999-2000).

Det anses for klart at små barn trenger beskyttelse mot seksuelle tilnærmelser. Spørsmålet er om ungdom trenger tilsvarende beskyttelse. Reglene signaliserer økende grad av straffverdighet jo yngre barnet er, men kriminaliserer like fullt all seksuell omgang med noen under 16 år. Seksuell aktivitet kan være svært skadelig for små barn, men dette er ikke nødvendigvis sannheten for ungdom. For ungdom kan det derimot være en naturlig og viktig del av deres utvikling. At median debutalder for jenter er 16,7 år indikerer at en ikke uvesentlig andel jenter debuterer før fylte 16 år. Gutter debuterer generelt litt senere enn jenter, men dette betyr ikke at de er mindre berørte av reglene enn jentene. Det er vanlig at jenter finner seg partnere som er eldre enn dem selv og omvendt, så det er i praksis guttene som i størst grad står i fare for å bli lovovertrедere. Det er uheldig at ungdom som er tilstrekkelig modne ikke har frihet til å gjøre seksuelle erfaringer etter sitt eget ønske.

Det er ingenting som tyder på at frivillige seksuelle erfaringer for *moden* ungdom trenger strafferettslig beskyttelse grunnet alder alene. Uønskede seksuelle overgrep fanges som regel opp av andre regler. Problemet er å anslå når ungdom er tilstrekkelig modne til ikke ta skade av frivillig seksuell omgang. Dette er naturligvis individuelt. Ungdom blir også tidligere fysisk modne nå enn før, men det foreligger ikke tegn på tilsvarende fremskyndet modenhet på det psykiske planet. Uansett har debutaldren sunket drastisk de siste 10 årene. Dette medfører at flere ungdommer under 16 år har sex tidligere nå enn før, selv om de ikke er mer psykisk modne enn foregående generasjoner av ungdom. Hva som i praksis er normal seksuell atferd blant ungdom bør respekteres av lovgiver. Så når vanlig praksis endrer seg bør i utgangspunktet lovverket følge etter. Selv om det er en kjensgjerning at debutaldren har sunket, bør ikke dette innebære at reglene er urimelige. Flertallet av ungdom har fortsatt ikke debutert ved nådde 16 år. Dessuten er det flere hensyn som må tillegges betydning.

Ungdommers holdninger til hva som bør være seksuell lavalder er i samsvar med gjeldende regler. Ved spørreundersøkelse ble det bekreftet at den store majoriteten av ungdom er tilfredse med en lavalder på minst 16 år. Hele 81,4% av jentene og 64,6% av guttene svarte at de foretrakk en lavalder på 16 år eller høyere. Kun 16,8% av jentene og 31% av guttene

syntes lavalderen burde senkes til 15 år. Selv om det er jentene som debutterer tidligst, er det de som i størst grad foretrekker en lavalder på minst 16 år. Dette betyr at mange av de jentene som hadde debutert før fylte 16 år, likevel er i mot en senking av lavalderen. Det kan innebære at noen føler de debuterte for tidlig, eller at ungdommer generelt trenger lavalderen som en buffer mot sexpress. Lavalderen gir et signal til ungdom om når de regnes som seksuelt modne, noe som blant ungdom kan skape forventning om at de bør gjøre seksuelle erfaringer ved passert lavalder. En senking av lavalderen kan dermed medføre økt sexpress, spesielt overfor jenter. Dette kan bidra til å bekjempe en normal og sunn utvikling av ungdommers seksualitet.

Statistisk materiale viser en tendens vedrørende seksuelle overgrep. Tendensen er at overgrep mot barn under 14 år i større grad begås av eldre personer enn overgrep mot unge mellom 14 og 16 år. Ved den første gruppen overgrep er straffverdigheten rimelig klar. I den andre gruppen dreier det seg om ulovlig seksuell aktivitet mellom personer med mindre aldersforskjell. Hvis denne aktiviteten er frivillig, er straffverdigheten langt lavere enn ved frivillighet hos den første gruppen overgrep. Da partene er "mer jevnbyrdige" får forholdet som utgangspunkt mindre preg av utnytting. Likevel er det atter andre tendenser som tyder på at ofrene mellom 14 og 16 år kan trenge lavalderen som beskyttelse også fra de "mer jevnbyrdige" overtrederne.

Offerundersøkelsen fra 1994 viste at en tredjedel av overtrederne ved de alvorlige tilfellene var under 18 år. Dette vil si at svært mange av overgrepene begås av personer som er mer eller mindre jevnbyrdige i alder og utvikling med fornærmede. Selv om ikke slike overgrep oppfyller tvangskravet etter voldtektsbestemmelsen, finnes det grader av frivillighet som ikke rammes av voldtektsbestemmelsen. Når en ungdom har anmeldt et "overgrep" er dette som regel fordi den seksuelle omgangen for fornærmede var uønsket. Uønsket bør i denne sammenheng ikke være ensbetydende med fysisk eller psykisk tvang. Fornærmede kan ha blitt forledet eller lurt til å være med på ting han/hun ikke ønsket. Selv om fornærmede ikke kan sies å ha blitt direkte tvunget til handlingen, er situasjonen svært uheldig. I slike situasjoner er det nærmest umulig for fornærmede å bevise at det ikke forlås samtykke, og

selv om fornærmede har samtykket, bør vedkommende i størst mulig grad skjermes fra å havne i en situasjon der han/hun blir lokket til å være med på uønskede handlinger. Avkriminalisering av seksuell omgang med ungdom over 15 år, ville medført lovliggjøring av slik uønsket forføring av 15-åringer.

Selv der tvangen er tilstrekkelig klar til at overgrepet rammes av voldtektsbestemmelsen, har ungdom utbytte av beskyttelse fra den seksuelle lavalder. Uten denne beskyttelsen ville fornærmede hatt bevisbyrden for at den seksuelle aktiviteten var påtvunget. Å bevise sin motvilje kan by på vanskeligheter, spesielt for en usikker ungdom. Dessuten kan lavalderen ha en preventiv effekt på eventuelle voldtektsmenn, slik at man også gjør denne gruppen ungdom mindre utsatt for voldtekt. Dette viser at selv om ungdoms behov for vern mot seksuelle tilnærmelser av den frivillige typen er synkende, er behovet for beskyttelse mot mer alvorlige overgrep like sterkt. Lavalderen bidrar til økt vern også mot slike overgrep.

Et ønske om å fremme nordisk rettsenhet har vært fremsatt som argument for å senke den seksuelle lavalder til 15 år. Det er ikke slik at den norske lavalderen er det avvikende punkt som hindrer rettsenhet. Finland har fortsatt seksuell lavalder på 16 år i likhet med Norge. Dette argumentet bør derfor ikke tillegges avgjørende vekt.

Det paradoksale med en høyere seksuell lavalder enn kriminell lavalder kan anføres som argument for å senke den seksuelle lavalderen. Regelteknisk er dette en uheldig løsning. Hensynet til ungdommers behov for beskyttelse bør likevel komme foran hensynet til harmoni mellom reglene.

Vurderingen om når hensynet til ungdoms behov for seksuell frihet bør veie tyngre enn behovet for beskyttelse er vanskelig. Ungdom når seksuell modenhet til forskjellige tidspunkter. Ungdommers egne synspunkter og praksis bør her etter mitt syn få den avgjørende vekt. At de fleste ungdommer i dag ønsker å opprettholde en lavalder på minst 16 år, gir tilstrekkelige indikasjoner på at tiden ennå ikke er inne for å senke den seksuelle lavalder. En seksuell lavalder på 16 år bør etter mitt syn opprettholdes så lenge ungdom

flest er mest komfortable med det. Det er tross alt en bedre løsning at de modne får vente litt med sin debut enn at de umodne mister sin beskyttelse.

Er tiltaltes rettsikkerhet tilstrekkelig ivaretatt?

I praksis anmeldes sjelden tilfeller av "normalseksualitet" mellom ungdom. Dersom de likevel skulle komme inn for retten blir de ikke i praksis straffesanksjonert hvis partene er jevnbyrdige i alder og utvikling (§§195 og 196, fjerde ledd). De saker som kommer inn for retten, har som regel andre aspekter i tillegg som gjør situasjonen mer straffverdig. Typisk foreligger konkurrans der også andre straffebud er overtrådt. Ved saker som kun gjelder frivillig seksuell omgang er det som regel "stor" aldersforskjell mellom tiltalte og fornærmede. Slike forhold anses mer straffverdige da partene ikke befinner seg på samme nivå utviklingsmessig og erfaringsmessig. Domstolene utviser i disse tilfeller skjønn, men anser som regel for stor forskjell i alder og utvikling for å foreligge ved mer enn 4 års forskjell mellom partene.

For guttenes vedkommende kan dette likevel innebære urimelige løsninger. Gutter modnes som regel både fysisk og psykisk seinere enn jenter og i tillegg debuterer de seinere. Det er dermed ikke alltid tilfelle at en gutt på 18 år er mer moden og erfaren enn ei jente på 14. Likevel vil han i et slikt tilfelle risikere å bli dømt for seksuelt overgrep. Dette til tross for frivillighet fra den andre parten.

Det er ikke bare ved høy aldersforskjell mellom partene man kan tenke seg at forholdet kan være lite straffverdig. Eksempelvis kan det være at "fornærmede" har forført tiltalte, eller lurt ham på andre måter. Partene kan for eksempel også være kjærester til tross for "høy" aldersforskjell. På tilsvarende måte som jevnbyrdighet i alder og utvikling er en sikkerhetsventil, kan man tenke seg en generell unntaksbestemmelse ved svært formildende omstendigheter for å fange opp slike forhold. En slik bestemmelse kunne eksempelvis vært tilføyd ved paragrafenes fjerde ledd; Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort eller settes under det lavmål som følger av første ledd annet punktum dersom de som har hatt

den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling *eller det for øvrig foreligger svært formildende omstendigheter*. For at en slik bestemmelse ikke skulle gått utover vernet til den mindreårige, kunne tiltalte fått bevisbyrden for å sannsynliggjøre slike omstendigheter. Dette ville blitt en helhetlig skjønnsvurdering for retten. Det hadde i så fall ikke blitt snakk om at alle kjærester ville gått fri, men at slike forhold kunne fått innpass som et mulig formildende moment.

Etter §§195 og 196 tredje ledd, utelukker ikke villfarelse om alder straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger (nærmere behandlet under 3.3). Dette er en meget streng aktsomhetsvurdering. Den gir straffritak kun dersom ingen uaktsomhet kan legges gjerningsmannen til last. Tidligere var alder et objektivt straffbarhetsvilkår der fornærmede var under 14 år. Det skal mye til at man aktsomt kan tro at en person under 14 år er over 16 år, så fortolkningen medfører trolig ikke store endringer i praksis. Men for tiltaltes rettsikkerhet var denne innfortolkningen meget viktig, da det kan forekomme at man aktsomt feilbedømmer fornærmedes alder.

Å anvende forsett med hensyn til alder ville svekket barn og unges beskyttelse vesentlig. Det å bevise tiltaltes visshet om at vedkommende var under den seksuelle lavalder kan være svært vanskelig. Det er mange tilfeller der tiltalte sterkt kan mistenke fornærmede for å være under 16 år. Det ville være urimelig om han i en slik situasjon skulle gå fri fordi han ikke hadde positiv kunnskap om vedkommendes alder.

Andre mulige endringer

Justisdepartementet arrangerte i mars 2006 et nordisk seminar om grooming. Grooming innebærer at noen bygger opp et tillitsforhold med et barn i den hensikt å senere begå seksuelt overgrep mot barnet. Dette har blitt aktuelt de senere årene på grunn av økende bruk av internett. "Chatte"-kanaler og lignende er enkle metoder for mulige overgripere å komme i kontakt med barn, uten at det oppdages.

Spørsmålet om å kriminalisere grooming har blitt aktuelt etter at Storbritannia forbød slike handlinger i 2003 (Sexual Offences Act 2003 art. 15). Et slikt forbud ville trolig hatt en preventiv effekt på mulige overgripere. Det å forby voksne (det britiske straffebudet retter seg mot personer over 18 år) å opparbeide et tillitsforhold til et barn for å kunne begå overgrep, gjør personen til overtreders på et tidligere stadium enn hva som er tilfelle i dag. Dette ville gjøre det langt mer betenkelig for den voksne å ta dette steget. Det kan tenkes at flere voksne tar kontakt med barn for spenningens skyld, uten noen klare intensjoner om å begå overgrep. Dersom kontakt opprettes og barnet virker medgjør, kan dette etter hvert stimulere den voksne i retning av å ville begå overgrep.

Det er imidlertid flere problemer knyttet til et slikt forbud. Det kan by på problemer å bevise tiltaltes skyld, da dette innebærer å bevise vedkommendes *hensikt* ved en bestemt handling. Selv om personen har hatt kontakt med et barn over en viss tid og ting tyder på at vedkommende hadde som hensikt å oppnå seksuell omgang, kan det bli vanskelig å bevise at dette er tilfelle. Et annet problem synes å være grensedragningen for når straffebudet skulle vært overtrådt. Man kan tenke seg at en person har hatt kontakt med et barn uten i utgangspunktet å ha hatt seksuell kontakt som hensikt, men etter hvert har utviklet dette. Man kan også tenke seg at en person tar slik kontakt med seksuell hensikt, og blir avslørt etter kort tid. Det er problematisk å avgjøre når et tillitsforhold er opprettet og at det samtidig foreligger forsett. Dette har dessuten rettssikkerhetsmessige betenkeligheter.

En slik regel kunne også fått et problematisk forhold til strl. §49, som kriminaliserer forsøk på forbrytelse. Etter §49 foreligger straffbart forsøk; ”naar en Forbrydelse ei er fuldbyrdet, men der er foretaget Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegyndt”. Andenæs¹²¹ uttrykker dette slik; ”Gjerningsmannens opptreden må vise at nå er forberedelsen og overveielserens tid forbi, nå skrider han til verket”. Et forbud mot grooming ville hatt likheter med forsøk, da en slik kontakt i seksuelt øyemed ville være en form for forsøk på å skaffe seg seksuell omgang. Et fullbyrdet forsøk ligger trolig nærmere

---

¹²¹ Eskeland s.205.

den seksuelle handlingen enn grooming. Ved å opparbeide et tillitsforhold, har man ikke ennå ”skredet til verket”. Et forbud mot grooming kunne fanget opp forholdet tidligere enn §49.

Paragraf 49 er en generell regel for forbrytelser. Det virker betenkelig om forsøksbestemmelsen også skulle kommet til anvendelse ved forsøk på grooming. Her blir grensedragningen meget vanskelig. Når har man forsettlig fullbyrdet et forsøk på å ta kontakt med et barn for å oppnå seksuell omgang? Hvis man over internett forsøker å få kontakt med et barn i denne hensikt, kan §49 være overtrådt selv før et slikt tillitsforhold med et barn er opprettet. Det er tilstrekkelig at vedkommende forsettlig har prøvd å opprette en slik kontakt med barnet. Her blir bevisproblematikken ytterligere forsterket. Det kan her tenkes at en bestemmelse om grooming i stor grad ville konsumert forsøksbestemmelsen.

Det er prinsipielle betenkeligheter knyttet til en slik bestemmelse. En bestemmelse om grooming ville medført et forbud mot å ha en hensikt om å gjøre den straffverdige handlingen. Dessuten ville overtrederen blitt fratatt muligheten til å ombestemme seg. I forhold til forsøk finnes grensedragningen fullendt og ufullendt forsøk. Det fremgår av strl. § 50 at bare det fullendte forsøket er straffbart: ”Forsøgets Straffbarhed bortfalder, saafremt den skyldige af egen fri Vilje enten afstaar fra den forbryderske Virksomhed, før endnu fuldendt Forsøg foreligger, eller forebygger den Følge, ved hvis Intrædelse Forbrydelsen vilde være fuldbyrdet, forinden han endnu ved, at den forbryderske Virksomhed er opdaget”. Tilbaketreden fra hensikten om å begå et overgrep, ville etter et forbud mot grooming blitt utelukket.

Håndheving av en slik regel byr også på vanskeligheter. For at politiet effektivt skal kunne oppdage overtredelser, krever det overvåkning av enkeltindivider. Dette krever skjellig grunn til mistanke, jf. straffeprosessloven §216a.

8.3.2 Konklusjon

De bakenforliggende årsakene til at ungdom ønsker å opprettholde den seksuelle lavalderen slik den er i dag er trolig ulikeartede. Man kan peke på konkrete årsaker som uønsket sexpress, umodenhet og vanlig praksis. Trolig eksisterer også litt mindre synlige grunnleggende årsaker bak majoritetens ønsker. Ungdom har blitt tillært hva som er den riktige alderen for seksuell modenhet og handler deretter. Det er sannsynlig at reglene og de rådende holdningene i samfunnet er mye av årsaken til ungdoms seksuelle praksis. Samfunnsmoraleen er del av en kulturell arv som senere generasjoner i større eller mindre grad ukritisk gjør til sine egne. Man kan tenke seg at ei ung jente i møte med en eldre gutt opplever seksuell tiltrekning og inngår et seksuelt forhold. Senere føler hun skam, skyld og følelsen av å ha blitt utnyttet. Årsaken til at hun senere får disse følelsene er rådende etiske oppfatninger om at forholdet var galt. Da lovgivningen er et uttrykk for slike rådende holdninger, er det ikke bare denne isolert man må stille seg kritisk til, men også samfunnets verdioppfatninger. Samfunnets moralske holdninger til seksualitet har endret seg drastisk de siste tiårene. Det kan tenkes at samfunnets oppfatninger forbundet med seksualitet og alder over tid også vil endre seg. En slik endring er nødvendig forut for en mer omfattende lovendring.

I forhold til samfunnets oppfatninger og behov slik de ser ut i dag, er den seksuelle lavalder en nødvendighet. Uavhengig av årsaken bak behovet, trenger barn og ungdom like fullt beskyttelse mot seksuelle tilnærmelser fra voksne for å unngå skadevirkningene dette medfører. Hensikten bak en eventuell endring av lavalderen vil være å unngå urimelige domsavgjørrelser samt å gi unge større seksuell frihet. Undersøkelser viser derimot at dagens ungdom ikke ønsker større seksuell frihet. Argumentet blir dermed for svakt til å kunne gå på bekostning av barn og unges behov for beskyttelse. Det finnes andre metoder enn senking av lavalderen for å unngå urimelige domsavgjørrelser og gi tiltalte økt rettsikkerhet. En løsning kan være å gi domstolene større mulighet til å ta formildende omstendigheter i betraktning i det enkelte tilfelle.

9 Litteraturliste

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett; Utvalgte emner*. Johs. Andenæs og Anders Bratholm. 3.utgave. Oslo, 1996.

Brantsæter, Marianne Cecilie. *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*. Oslo, 2000.

Eckhoff, Torstein. *Forvaltningsrett*. Torstein Eckhoff og Eivind Smith. 7. utg. Oslo, 2003.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Oslo 2000.

Interpol. *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children*.

Tilgang: <http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/Default.asp>
(Dato: 23.03.06)

Mossige, Svein. *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep: Ungdommers oppfatning av barn som legitime mål for seksuelle handlinger*. Oslo, 2001.

Pedersen, Willy. *Nye mønstre av seksualatferd blant ungdom*. Tidsskrift fra Den norske lægeforening. Nr.21/6.nov.03. Tilgang:

http://www.tidsskriftet.no/pls/lts/PA_LT.VisSeksjon?vp_SEKS_ID=907432
(Dato: 28.03.06)

Rehof, Lars Adam. *Menneskerett*. Lars Adam Rehof og Tyge Trier. København, 1990.

Rem, Håvard. *STAFF*. 2005.

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk*. Tilgang: http://www.ssb.no/a_krim_tab/
(Dato: 18.03.06)

Syse, Aslak. *Ungdom og seksualitet: Verdikonflikter og handlingsvalg i rettslig belysning*.
I: Ånd og rett: Festskrift til Birger Stuevold Lassen s. 993. Oslo, 1997. Tilgang:
<http://websir.lovdata.no/cgi-lex/wiftbas?JUS=on> (Dato: 24.01.06)

Sætre, Marianne. *Tvang til seksualitet: En undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn*.
Marianne Sætre, Harriet Holter, Ellen Jebsen. Otta, 1986.

Tambs, Kristian. *Undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn*. Oslo, 1994.

Ysen, Heidi. *Utuktig omgang med mindreårige: Straffelovens §§ 195 og 196 i Høyesterett 1960-1986*. 1989.

10 Lovregister

10.1 Norske lover

1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai (Grunnloven) av 1814 nr. 00.

§ 96

1902 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

§ 9

§ 40

§ 42

§ 43

§ 46

§ 49

§ 50

§ 62

§ 68

§ 192

§ 193

§ 194

§ 195

§ 196

§ 197

§ 198

§ 199

§ 200

§ 201

§ 202

§ 203

§ 204

§ 206

§ 223

§ 228

§ 229

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
§ 216a

1994 Lov om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven) av 5. aug. 1994 nr. 55.
§ 1-3 nr. 3 jf. nr. 1

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
av 21. mai 1999 nr. 30.
§ 3

10.2 Utenlandske lover

Engelsk rett: Sexual offences act 2003, Chapter 42, art. 15. Tilgang:
<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/20030042.htm>

11 Liste over konvensjoner

1950 Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950.

Art. 6.2

Art. 8

1989 FN-konvensjonen om barns rettigheter av 20. nov. 1989.

Art. 19

12 Liste over forarbeider

12.1 Innstillinger til Odelstinget

Innst.O.nr.92. (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd).

12.2 Norges offentlige utredninger

NOU-1991-13. Seksuelle overgrep mot barn – straff og erstatning.

NOU-1997-23. Seksuallovbrudd Straffelovkommisjonens delutredning VI.

12.3 Proposisjoner til Odelstinget

Ot.prp.nr.20 (1991-1992). Om endringer i straffeloven og skadeerstatningsloven m.m. (seksuelle overgrep mot barn).

Ot.prp.nr.28 (1999-2000). Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd).

Ot.prp.nr.90 (2003-2004). Om lov om straff (straffeloven).

13 Domsregister

Rt-1900-633

Rt-1928-631

Rt-1952-668

Rt-1977-1207

Rt-1985-202

Rt-1989-979

Rt-1989-1069

Rt-1990-1217

Rt-1991-347

Rt-1994-203

Rt-1994-395

Rt-1994-1000

Rt-1994-1032

Rt-1998-1207

Rt-2002-11297

Rt-2005-833

LA-2005-45664

LB-2004-88282

LE-2001-739

LE-2004-33027

LG-2003-9680

LH-1998-575

TOSLO-2003-12787

NORD-ØSTERDAL TINGRETT-2006-017352MED-NOST. Nord-Østerdal tingrett –
Dom. 2006-03-21

14 Liste over tabeller

27 Straffereaksjoner, etter type hovedlovbrudd, 1997-2001 s. B.

27 Straffereaksjoner, etter type hovedlovbrudd, 1999-2004 s. C.

34 Straffereaksjoner, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd, 2001 s. D og E.

34 Straffereaksjoner, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd, 2004 s. F og G.

38 Gjennomsnittlig utmålt straff, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd, 2001 s. H.

38 Gjennomsnittlig utmålt straff, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd, 2004 s. I.

43 Straffereaksjoner, etter personens kjønn, alder og type hovedlovbrudd, 2001, s. J.

43 Straffereaksjoner, etter personens kjønn, alder og type hovedlovbrudd, 2004, s. K.

27 Straffereaksjoner, etter type hovedlovbrudd. 1997-2001

Type hovedlovbrudd ¹	1997	1998	1999	2000	2001
Alle typer lovbrudd	215 168	218 149	215 073	206 367	239 240
Forbrytelser	17 194	21 128	22 468	21 444	34 962
Forbrytelse mot straffeloven	15 357	17 514	18 462	16 955	26 499
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	309	300	326	345	451
Vold mot offentlig tjenestemann	286	265	298	306	407
Annet	23	35	28	39	44
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	135	171	148	130	255
Rasediskriminering	-	1	-	-	-
Innbrudd	129	162	144	123	233
Annet	6	8	4	7	22
Allmennfarlig forbrytelse	2 910	3 974	4 693	4 487	7 561
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	8	3	4	4	7
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	3	2	-	6
Narkotikaforbrytelse	2 512	3 614	4 292	4 106	7 065
Grov narkotikaforbrytelse	346	318	356	345	391
Annet	44	36	39	32	92
Falsk forklaring	81	47	47	49	95
Falsk anklage	52	45	54	48	81
Pengefalsk	7	6	21	11	30
Dokumentfalsk	498	579	674	556	991
Seksualforbrytelse ²	370	443	433	356	510
Voldtekt	35	41	31	25	41
Seksuell omgang v/trusler, underfundig atferd o.l.	-	3	1	1	2
Seksuell omgang med bevisstløs	16	20	19	27	16
Voldtektsforsøk	3	3	2	5	6
Incest	2	3	7	2	2
Seksuell omgang med barn under 10 år	11	9	15	18	24
Seksuell omgang med barn under 14 år	53	65	73	64	72
Seksuell omgang med barn under 16 år	44	48	53	47	70
Annen seksuell omgang	9	3	5	6	8
Pornografi	32	39	41	12	27
Annet	165	209	186	149	242
Forbrytelse mht. familieforhold	9	4	4	9	11
Forbrytelse mot den personlige frihet	421	510	524	465	847
Forbrytelse mot liv, legeme og helse	2 274	2 636	2 612	2 420	3 794
Legemsfornærmelse	1 483	1 892	1 853	1 704	2 751
Legemsbeskadigelse	687	653	656	628	922
Grov legemsbeskadigelse	3	2	4	2	9
Drapsforsøk	14	7	6	6	13
Drap	24	19	23	21	15

27 Straffereaksjoner, etter type hovedlovbrudd. 1999-2004

Type hovedlovbrudd	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Alle typer lovbrudd	215 070	206 367	239 240	205 988	257 046	302 041
Forbrytelser	22 466	21 444	34 962	27 513	29 380	29 529
Forbrytelse mot straffeloven	18 462	16 955	26 499	20 597	22 609	22 630
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	326	345	451	337	486	434
Vold mot offentlig tjenestemann	298	306	407	291	424	366
Annet	28	39	44	46	62	68
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	148	130	255	165	174	137
Rasediskriminering	-	-	-	2	-	-
Innbrudd	144	123	233	151	172	129
Annet	4	7	22	12	2	8
Allmennfarlig forbrytelse	4 693	4 487	7 561	5 833	6 405	6 142
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	4	4	7	3	4	3
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	2	-	6	5	5	-
Narkotikaforbrytelse	4 292	4 106	7 065	5 382	5 710	5 460
Grov narkotikaforbrytelse	356	345	391	356	600	569
Annet	39	32	92	87	86	110
Falsk forklaring	47	49	95	72	95	98
Falsk anklage	54	48	81	63	75	84
Pengefalsk	21	11	30	10	25	26
Dokumentfalsk	674	556	991	761	759	844
Seksualforbrytelse	433	356	510	429	571	570
Voldtekt	31	25	41	52	86	49
Seksuell omgang ved trusler, underfundig atferd o.l.	1	1	2	1	-	-
Seksuell omgang med bevisstløs	19	27	16	-	-	-
Voldtektsforsøk	2	5	6	4	4	6
Incest	7	2	2	4	1	2
Seksuell omgang med barn under 10 år	15	18	24	23	19	17
Seksuell omgang med barn under 14 år	73	64	72	56	84	83
Seksuell omgang med barn under 16 år	53	47	70	60	83	108
Annen seksuell omgang	5	6	8	20	14	16
Pornografi	41	12	27	35	68	71
Annet	186	149	242	174	212	218
Forbrytelse mht. familieforhold	4	9	11	9	12	10
Forbrytelse mot den personlige frihet	524	465	847	733	859	786
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	2 612	2 420	3 794	3 159	3 400	3 671
Legemsfornærmelse	1 853	1 704	2 751	2 185	2 317	2 518
Legemsbeskadigelse	656	628	922	865	972	1 038
Grov legemsbeskadigelse ¹	4	2	9	7	3	2
Drapsforsøk	6	6	13	15	21	13
Drap	23	21	15	17	31	33
Uaktsomt drap	43	46	47	39	29	38
Annet ¹	27	13	37	31	27	29
Ærekrenkelse	-	1	4	4	3	2
Underslag	265	299	412	334	381	370
Tyveri	4 893	4 251	5 887	4 445	5 039	5 298
Simpelt tyveri	1 987	1 792	2 886	2 047	2 229	2 375
Grovt tyveri	2 530	2 137	2 548	1 973	2 310	2 315

34 Straffereaksjoner, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd

Type hovedlovbrudd ¹	I alt	Betinget påtaleunntattelse	Samfunnstjeneste	Forenklet forelegg	Forelegg	Bot ved dom	Betinget fengsel	Betinget fengsel og bot	Ubetinget fengsel	Ubetinget og betinget fengsel	Sikring
Alle typer lovbrudd	239 240	219	766	158 637	56 639	2 071	3 058	7 197	28 441	2 185	27
Forbrytelser	34 962	145	735	-	18 798	806	2 914	3 979	5 457	2 102	26
Forbrytelse mot straffeloven	26 499	116	730	-	11 260	571	2 823	3 768	5 139	2 066	26
Forbrytelse mot statens selvstendighet og sikkerhet	10	-	-	-	1	1	8	-	-	-	-
Forbrytelse i den offentlige tjeneste	4	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-
Brevbrudd i den offentlige tjeneste	2	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
Annen forbrytelse i den offentlige tjeneste	2	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	451	-	18	-	13	-	52	89	224	53	2
Vold mot offentlig tjenestemann	407	-	16	-	7	-	49	74	209	50	2
Ulovlig påvirkning av offentlig tjenestemann	38	-	2	-	5	-	3	12	13	3	-
Motarbeiding av etterforskning, medvirkning til rømming	6	-	-	-	1	-	-	3	2	-	-
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	255	5	1	-	177	6	26	20	14	6	-
Oppfordring til straffbar handling mv.	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Brevbrudd	4	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-
Innbrudd	233	5	1	-	159	6	24	18	14	6	-
Annen forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	17	-	-	-	15	-	1	1	-	-	-
Allmennfarlig forbrytelse	7 561	11	195	-	3 835	127	603	1 403	1 042	344	1
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	7	1	-	-	-	-	1	1	4	-	-
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	6	-	-	-	5	-	-	1	-	-	-
Narkotikaforbrytelse	7 065	8	171	-	3 755	123	585	1 396	735	292	-
Grov narkotikaforbrytelse	391	-	23	-	3	-	14	2	299	49	1
Annen allmennfarlig forbrytelse	92	2	1	-	72	4	3	3	4	3	-
Falsk forklaring	95	-	-	-	12	-	20	23	36	4	-
Falsk anklage	81	2	4	-	7	-	13	16	29	10	-
Forsettelig falsk anklage	55	2	4	-	7	-	6	13	20	3	-
Annen falsk anklage	26	-	-	-	-	-	7	3	9	7	-
Pengefalsk	30	2	-	-	8	-	10	2	3	5	-
Dokumentfalsk	991	14	15	-	518	14	100	133	134	63	-
Benyttelse av falsk dokument	905	12	15	-	444	13	97	130	133	61	-
Forfalskning av dokument	72	2	-	-	60	1	3	3	1	2	-
Dokumentfalsk, diverse	14	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-
Seksualforbrytelse ³	510	6	2	-	173	6	61	46	141	70	5
Voldtekt	41	-	-	-	-	-	3	1	29	5	3
Seksuell omgang v/trusler, underfundig atferd o.l.	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Seksuell omgang med bevisstløs	16	-	-	-	-	-	1	-	13	2	-

Voldtektsforsøk	6	-	-	-	-	-	-	-	5	-	1
Incest	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Seksuell omgang med barn	166	1	2	-	1	-	35	12	66	48	1
Under 10 år	24	-	-	-	-	-	2	-	19	3	-
Under 14 år	72	1	-	-	-	-	11	1	32	26	1
Under 16 år	70	-	2	-	1	-	22	11	15	19	-
Annen seksuell omgang	8	-	-	-	-	-	3	-	4	1	-
Seksuell handling med barn under 16 år	62	2	-	-	8	-	12	18	13	9	-
Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd	165	2	-	-	137	5	5	8	5	3	-
Pornografi	27	1	-	-	15	1	2	4	2	2	-
Annen seksualforbrytelse	15	-	-	-	12	-	-	3	-	-	-
Forbrytelse mht. familieforhold	11	1	-	-	2	1	3	-	3	1	-
Mistlig holdt forsørgelsesplikt mv.	4	-	-	-	1	-	-	-	3	-	-
Inngåelse av ugyldig eller omstøtelig ekteskap	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Bortføring av barn	6	1	-	-	1	1	2	-	-	1	-
Annet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forbrytelse mot den personlige frihet	847	2	25	-	82	14	150	133	306	130	5
Trusler	798	2	24	-	80	9	147	126	287	118	5
Tvang/frihetsberøvelse	49	-	1	-	2	5	3	7	19	12	-
Annet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	3 794	16	52	-	1 756	162	251	380	862	305	10
Legemsfornærmelse	2 751	15	28	-	1 732	160	170	309	254	83	-
Legemsbeskadigelse	922	1	24	-	22	1	68	57	534	211	4
Grav legemsbeskadigelse	9	-	-	-	-	-	1	-	7	1	-
Uaktsom legemsbeskadigelse	34	-	-	-	-	1	4	12	15	2	-
Drapsforsøk	13	-	-	-	-	-	-	-	8	-	5
Drap	15	-	-	-	-	-	-	-	14	-	1

34 Straffereaksjoner, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd. 2004. (Rettet 03.01.2006)

Type hovedlovbrudd	I alt	Betinget påtaleunnlatelse	Samfunnsstraff	Forenklet forelegg	Forelegg	Bot ved dom	Betinget fengsel	Betinget fengsel og bot	Ubetinget fengsel	Ubetinget og betinget fengsel	Annen reaksjon ¹
Alle typer lovbrudd	302 041	559	2 191	225 704	55 376	1 745	1 952	4 723	7 913	1 845	33
Forbrytelser	29 529	176	2 043	-	15 478	533	1 848	2 346	5 292	1 780	33
Forbrytelse mot straffeloven	22 630	138	1 978	-	9 458	396	1 769	2 128	5 009	1 722	32
Forbrytelse mot statens selvstendighet og sikkerhet	3	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Forbrytelse mot Norges statsforfatning og statsoverhode	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forbrytelse mot statsmaktene	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Annet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forbrytelse mht. utøvelse av statsborgerlige rettigheter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forbrytelse i den offentlige tjeneste	3	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-
Vinningsforbrytelse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brevbrudd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misbruk av myndighet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Annet	3	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	434	2	77	-	14	3	37	62	186	53	-
Vold mot offentlig tjenestemann	366	1	74	-	2	3	31	47	163	45	-
Ulovlig påvirkning av offentlig tjenestemann	35	1	2	-	5	-	3	13	10	1	-
Motarbeiding av etterforskning, medvirkning til rømming	28	-	-	-	4	-	3	2	13	6	-
Annet	5	-	1	-	3	-	-	-	-	1	-
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	137	1	6	-	96	2	1	12	16	3	-
Opprør og oppløp mv.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rasediskriminering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oppfordring til straffbar handling mv.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brevbrudd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Innbrudd	129	1	5	-	90	2	1	12	15	3	-
Annet	8	-	1	-	6	-	-	-	1	-	-
Allmennfarlig forbrytelse	6 142	11	370	-	3 189	70	408	832	974	285	3
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Narkotikaforbrytelse	5 460	9	344	-	3 103	69	392	826	545	171	1
Grov narkotikaforbrytelse	569	-	25	-	1	-	15	-	415	113	-
Annet	110	2	1	-	85	1	1	6	13	1	-
Falsk forklaring	98	-	2	-	3	1	11	16	57	8	-
Falsk anklage	84	-	12	-	8	-	10	14	27	13	-
Forsettlig falsk anklage	48	-	8	-	8	-	3	10	17	2	-
Annet	36	-	4	-	-	-	7	4	10	11	-
Pengefalsk	26	-	1	-	1	1	10	1	2	10	-
Dokumentfalsk	844	8	39	-	459	15	51	64	160	48	-
Benyttelse av falskt dokument	764	7	37	-	395	14	48	58	158	47	-
Forfalskning av dokument	52	1	1	-	39	1	3	5	2	-	-
Annet	28	-	1	-	25	-	-	1	-	1	-
Seksualforbrytelse	570	1	10	-	147	11	54	38	195	108	6
Voldtekt	49	-	1	-	-	-	1	-	37	7	3
Seksuell omgang v/trusler, underfundig adferd o.l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seksuell omgang med bevisstløs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voldtektsforsøk	6	-	-	-	-	-	1	-	4	1	-
Incest	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Seksuell omgang med barn	208	-	6	-	-	-	35	6	110	48	3
Under 10 år	17	-	-	-	-	-	-	-	13	3	1
Under 14 år	83	-	3	-	-	-	6	1	43	28	2
Under 16 år	108	-	3	-	-	-	29	5	54	17	-
Annen seksuell omgang	16	-	-	-	-	-	3	-	10	3	-
Seksuell handling med barn under 16 år	45	-	-	-	1	1	5	9	17	12	-
Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd	144	1	1	-	121	7	3	5	4	2	-
Pornografi	71	-	2	-	14	1	2	12	10	30	-
Annet	29	-	-	-	11	2	4	6	1	5	-
Forbrytelse mht. familieforhold	10	-	-	-	-	2	2	1	4	1	-
Misligholdt forsørgelsesplikt mv.	3	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Inngåelse av ugyldig eller omstatelig ekteskap	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Bortføring av barn	4	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-
Annet	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Forbrytelse mot den personlige frihet	786	10	87	-	68	10	114	94	276	126	1
Trusler	733	10	79	-	67	10	110	93	252	111	1
Tvang/frihetsberøvelse	52	-	8	-	1	-	4	1	23	15	-

38 Gjennomsnittlig utmålt straff, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd

Type hovedlovbrudd ¹	Forenklet forelegg	Forelegg	Bot ved dom	Betinget fengsel	Betinget fengsel og bot		Ubetinget fengsel	Ubetinget og betinget fengsel		
					Betinget fengsel	Bot		Ubetinget fengsel	Ubetinget fengsel	Betinget fengsel
Kroner			Dager		Kroner	Dager				
Alle typer lovbrudd	1 710	4 380	5 662	68	31	7 731	150	85	111	
Forbrytelser	-	4 137	6 110	70	38	4 696	216	87	113	
Forbrytelse mot straffeloven	-	4 076	4 555	70	38	4 547	225	87	114	
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	-	4 654	-	45	32	4 493	73	58	66	
Vold mot offentlig tjenestemann	-	4 071	-	44	32	4 736	75	59	66	
Annet	-	5 333	-	65	29	3 293	42	50	65	
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	-	3 675	3 750	47	32	4 450	56	29	214	
Innbrudd	-	3 688	3 750	49	32	4 556	56	29	214	
Annet	-	3 556	-	20	30	3 500	-	-	-	
Allmennfarlig forbrytelse	-	3 459	3 787	64	35	4 319	388	96	107	
Forsettelig forvoldelse av ildebrann	-	-	-	120	21	3 000	458	-	-	
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	2 400	-	-	21	6 000	-	-	-	
Narkotikaforbrytelse	-	3 459	3 764	57	35	4 308	98	54	75	
Grov narkotikaforbrytelse	-	4 000	-	353	23	2 750	1 104	349	291	
Annet	-	3 500	4 500	62	96	10 667	177	80	210	
Falsk forklaring	-	6 333	-	28	27	4 796	29	24	44	
Falsk anklage	-	5 143	-	103	30	5 250	67	61	89	
Pengefalsk	-	5 200	-	500	371	4 000	460	94	1 010	
Dokumentfalsk	-	4 004	4 714	75	39	4 620	156	88	107	
Seksualforbrytelse ²	-	5 031	5 583	120	63	5 380	621	130	190	
Voldtekt	-	-	-	350	300	6 000	1 092	306	300	
Seksuell omgang v/trusler, underfundig atferd o.l.	-	-	-	-	-	-	180	-	-	
Seksuell omgang med bevisstløs	-	-	-	120	-	-	188	45	60	
Voldtektsforsøk	-	-	-	-	-	-	504	-	-	
Incest	-	-	-	-	-	-	165	-	-	
Seksuell omgang med barn under 10 år	-	-	-	255	-	-	1 063	490	290	
Seksuell omgang med barn under 14 år	-	-	-	209	360	3 000	774	162	300	
Seksuell omgang med barn under 16 år	-	7 000	-	64	57	5 136	189	69	89	
Annen seksuell omgang	-	-	-	103	-	-	176	45	45	
Pornografi	-	8 567	10 000	60	79	9 500	90	15	83	
Annet	-	4 681	4 700	81	45	4 966	85	35	93	
Forbrytelse mht. familieforhold	-	4 000	3 000	150	-	-	270	120	120	
Forbrytelse mot den personlige frihet	-	4 671	5 429	57	41	4 594	137	77	78	
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	-	4 379	4 335	52	34	4 845	192	65	68	
Legemsfornærmelse	-	4 378	4 339	42	31	4 649	56	39	53	
Legemsbeskadigelse	-	4 386	5 000	72	49	4 912	124	72	72	
Grov legemsbeskadigelse	-	-	-	150	-	-	470	540	240	
Drapsforsøk	-	-	-	-	-	-	1 275	-	-	

38 Gjennomsnittlig utmålt straff, etter reaksjonens art og type hovedlovbrudd. 2004

Type hovedlovbrudd	Forenklet forelegg	Forelegg	Bot ved dom	Betinget fengsel	Betinget fengsel og bot		Ubetinget fengsel	Ubetinget og betinget fengsel	
					Betinget fengsel	Bot		Ubetinget fengsel	Betinget fengsel
		Kroner		Dager		Kroner		Dager	
Alle typer lovbrudd	2 294	4 961	12 985	61	31	9 090	180	100	114
Forbrytelser	-	5 712	27 827	63	38	5 341	255	103	117
Forbrytelse mot straffeloven	-	6 654	34 369	64	39	4 894	265	104	118
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	-	4 750	6 000	47	33	4 871	75	67	75
Vold mot offentlig tjenestemann	-	4 000	6 000	49	34	5 181	69	55	66
Annet	-	4 875	-	34	31	3 900	122	135	124
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	-	4 292	3 500	30	35	5 542	105	30	40
Rasediskriminering	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Innbrudd	-	4 194	3 500	30	35	5 542	100	30	40
Annet	-	5 750	-	-	-	-	180	-	-
Allmennfarlig forbrytelse	-	3 909	4 207	55	33	4 444	513	145	139
Forsettelig forvoldelse av ildebrann	-	-	-	-	-	-	1 020	-	-
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Narkotikaforbrytelse	-	3 900	4 196	44	33	4 388	83	55	60
Grov narkotikaforbrytelse	-	6 000	-	340	-	-	1 069	281	256
Annet	-	4 200	5 000	21	41	12 167	710	120	210
Falsk forklaring	-	6 667	100 000	28	26	6 125	46	24	109
Falsk anklage	-	4 438	-	130	35	6 429	109	77	187
Pengefalsk	-	5 000	2 000	203	120	30 000	41	146	791
Dokumentfalsk	-	4 616	6 533	68	42	4 656	96	78	81
Seksualforbrytelse	-	5 976	5 409	116	68	6 959	545	144	180
Voldtekt	-	-	-	30	-	-	1 052	437	381
Seksuell omgang ved trusler, underfundig atferd o.l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seksuell omgang med bevisstløs	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voldtektsforsøk	-	-	-	180	-	-	368	450	270
Incest	-	-	-	-	-	-	855	-	-
Seksuell omgang med barn under 10 år	-	-	-	-	-	-	1 052	360	240
Seksuell omgang med barn under 14 år	-	-	-	550	750	3 000	772	246	368
Seksuell omgang med barn under 16 år	-	-	-	46	63	6 700	204	73	107
Annen seksuell omgang	-	-	-	103	-	-	327	50	70
Pornografi	-	7 321	10 000	75	49	8 417	116	59	75
Annet	-	5 835	4 950	74	45	6 316	87	46	63
Forbrytelse mht. familieforhold	-	-	4 500	41	45	3 000	139	210	150
Forbrytelse mot den personlige frihet	-	4 654	4 600	46	38	4 729	137	71	75
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	-	5 205	42 620	61	36	5 417	248	74	84
Legemsfor nærmelse	-	5 198	5 104	34	32	5 109	65	41	58
Legemsbeskadigelse	-	6 071	2 500	71	55	6 200	147	81	82
Grov legemsbeskadigelse	-	-	-	-	-	-	1 080	-	-
Drapsforsøk	-	-	-	-	-	-	1 286	360	360

43 Straffereaksjoner, etter personens kjønn og alder, og type hovedlovbrudd

Type hovedlovbrudd ¹	Reaksjoner i alt	Kjønn		Alder						
		Menn	Kvinner	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40- Uoppgitt	
Alle typer lovbrudd	² 239 240	190 687	41 847	7 281	21 253	25 921	33 326	61 982	88 629	848
Forbrytelser	34 962	29 736	5 204	3 462	6 448	6 156	5 715	8 113	5 039	29
Forbrytelse mot straffeloven	26 499	22 877	3 619	2 752	4 548	4 503	4 432	6 292	3 963	9
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	451	381	70	34	86	81	88	98	64	-
Vold mot offentlig tjenestemann	407	343	64	33	79	70	80	88	57	-
Annet	44	38	6	1	7	11	8	10	7	-
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	255	241	14	31	53	44	37	49	41	-
Innbrudd	233	221	12	20	50	44	35	47	37	-
Annet	22	20	2	11	3	-	2	2	4	-
Almennfarlig forbrytelse	7 561	6 426	1 135	490	1 504	1 577	1 344	1 730	916	-
Forsettelig forvoldelse av ildebrann	7	6	1	-	-	2	1	2	2	-
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	6	5	1	1	-	1	-	3	1	-
Narkotikaforbrytelse	7 065	5 976	1 089	483	1 466	1 481	1 220	1 580	835	-
Grov narkotikaforbrytelse	391	355	36	4	29	67	92	130	69	-
Annet	92	84	8	2	9	26	31	15	9	-
Falsk forklaring	95	73	22	5	16	19	17	25	13	-
Falsk anklage	81	63	18	11	15	17	17	12	9	-
Pengefalsk	30	25	5	11	8	4	3	3	1	-
Dokumentfalsk	991	774	217	183	98	124	165	257	164	-
Seksualforbrytelse ³	510	506	4	30	40	57	63	131	189	-
Voldtekt	41	41	-	4	3	5	10	9	10	-
Seksuell omgang v/ trusler, underfundig atferd mm.	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-
Seksuell omgang med bevisstløs	16	16	-	-	2	4	1	5	4	-
Voldtektsforsøk	6	6	-	-	1	-	-	3	2	-
Incest	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-
Seksuell omgang med barn under 10 år	24	24	-	2	-	1	4	5	12	-
Seksuell omgang med barn under 14 år	72	71	1	8	8	10	3	14	29	-
Seksuell omgang med barn under 16 år	70	69	1	-	12	20	13	14	11	-
Annen seksuell omgang	8	8	-	-	-	-	2	2	4	-
Pornografi	27	27	-	2	3	2	3	8	9	-
Annet	242	240	2	14	11	15	27	69	106	-
Forbrytelse mht. familieforhold	11	7	4	-	1	-	2	7	1	-
Forbrytelse mot den personlige frihet	847	805	42	74	104	131	127	236	175	-
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	3 794	3 512	282	517	653	636	550	820	617	1
Legemsfornærmelse	2 751	2 513	238	394	452	437	373	596	498	1
Legemsbeskadigelse	922	889	33	119	183	169	160	198	93	-
Grov legemsbeskadigelse	9	9	-	3	2	1	2	1	-	-
Drapsforsøk	13	11	2	-	2	3	3	4	1	-

43 Straffereaksjoner, etter personens kjønn, alder og type hovedlovbrudd. 2004

Type hovedlovbrudd	Reaksjoner i alt	Kjønn		Alder						
		Menn	Kvinner	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40- Uoppgitt	
Alle typer lovbrudd	¹ 302 041	231 707	58 578	7 223	21 178	27 623	33 790	77 626	133 837	764
Forbrytelser	29 529	25 368	4 134	2 368	4 975	5 276	4 607	7 328	4 948	27
Forbrytelse mot straffeloven	22 630	19 656	2 965	1 854	3 588	3 962	3 644	5 777	3 796	9
Forbrytelse mot den offentlige myndighet	434	388	46	50	68	98	75	93	50	-
Vold mot offentlig tjenestemann	366	323	43	43	59	84	70	76	34	-
Annet	68	65	3	7	9	14	5	17	16	-
Forbrytelse mot den alminnelige orden og fred	137	129	8	10	25	24	19	30	29	-
Rasediskriminering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Innbrudd	129	121	8	9	22	22	19	28	29	-
Annet	8	8	-	1	3	2	-	2	-	-
Allmennfarlig forbrytelse	6 142	5 246	896	282	992	1 247	1 099	1 607	915	-
Forsettlig forvoldelse av ildebrann	3	2	1	-	1	-	-	-	2	-
Uaktsom forvoldelse av ildebrann	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Narkotikaforbrytelse	5 460	4 634	826	274	935	1 128	929	1 385	809	-
Grov narkotikaforbrytelse	569	513	56	8	44	91	145	191	90	-
Annet	110	97	13	-	12	28	25	31	14	-
Falsk forklaring	98	71	26	4	16	24	25	19	9	1
Falsk anklage	84	67	17	6	19	14	11	26	8	-
Pengefalsk	26	24	2	6	7	3	4	3	3	-
Dokumentfalsk	844	647	196	85	77	110	159	246	166	1
Seksualforbrytelse	570	567	3	22	51	80	73	157	187	-
Voldtekt	49	49	-	2	10	7	2	18	10	-
Seksuell omgang ved trusler, underfundig atferd o.l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seksuell omgang med bevisstløs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voldtektsforsøk	6	6	-	1	-	2	1	1	1	-
Incest	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-
Seksuell omgang med barn under 10 år	17	17	-	1	1	-	1	6	8	-
Seksuell omgang med barn under 14 år	83	83	-	11	11	9	6	18	28	-
Seksuell omgang med barn under 16 år	108	108	-	-	14	35	28	21	10	-
Annen seksuell omgang	16	15	1	-	-	1	1	5	9	-
Pornografi	71	71	-	3	3	8	9	23	25	-
Annet	218	216	2	4	12	18	25	64	95	-
Forbrytelse mht. familieforhold	10	8	2	-	-	-	-	6	4	-
Forbrytelse mot den personlige frihet	786	738	48	70	93	87	89	229	218	-
Forbrytelse mot liv, legeme og helbred	3 671	3 347	323	430	736	662	493	754	595	1
Legemsfor nærmelse	2 518	2 258	260	334	469	409	334	520	452	-
Legemsbeskadigelse	1 038	986	52	93	246	236	141	209	113	-
Grov legemsbeskadigelse	2	2	-	-	-	1	-	1	-	-
Drapsforsøk	13	12	1	-	3	2	2	3	3	-
Drap	33	30	3	2	6	2	5	8	10	-
Uaktsomt drap	38	33	4	-	6	7	7	8	9	1
Annet	29	26	3	1	6	5	4	5	8	-
Ærekrænkelser	2	2	-	-	-	1	-	-	1	-
Underslag	370	261	109	7	58	53	48	97	107	-
Tyveri	5 298	4 641	657	520	878	921	875	1 382	722	-
Simpelt tyveri	2 375	1 895	480	181	360	410	379	615	430	-
Grovt tyveri	2 315	2 173	142	205	416	406	401	637	250	-